

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

ДИПЛОМНА РОБОТА НА ЗДОБУТТЯ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

на тему:

Дмитро Вітовський – військовий і політик

Виконала: студентка II курсу

СО(І)-2М групи (з.в.)

напряму підготовки (спеціальності)

014 Середня освіта (історія)

Кінаш Ірина Ярославівна

Керівник: кандидат історичних наук,

доцент кафедри історії України

і методики викладання історії

Міщук Андрій Іванович

Рецензент: доктор історичних наук,

професор, завідувач кафедри історії України

і методики викладання історії

Райківський Ігор Ярославович

м. Івано-Франківськ – 2023 р.

АНОТАЦІЯ

дипломної роботи

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему: Дмитро Вітовський - військовий і політик

Виконала: студентка II курсу, групи СОІз-21м

спеціальності 014.03 Середня освіта (історія) Кінаш І. Я.

Керівник: кандидат історичних наук, доцент Міщук А.І.

На основі архівних матеріалів, спогадів та мемуарів та монографій досліджено особливості військової та політичної діяльності Дмитра Вітовського. Висвітлено особливості також основні дати з життя діяча, які вплинули та формування та становлення його світоглядних орієнтацій, зокрема особливості його навчання, військової служби та участі в Першій світовій війні. Проаналізовано роль Дмитра Вітовського у тогочасному становленні українського війська, зокрема Українських Січових Стрільців та Української Галицької Армії. Підкреслено роль діяча у тогочасних державотворчих процесах, зокрема його діяльності як першого військового секретаря ЗУНР. Визначено місце Дмитра Вітовського в дипломатичній роботі УНР, зокрема його роль на Паризькій конференції 1919 року. Розкрито вплив військово-політичної діяльності Дмитра Вітовського на тогочасне українське суспільство. Окрім того, проаналізовано особливості вивчення постаті Д. Вітовського на уроках історії України.

Ключові слова: *Дмитро Вітовський, Українські Січові Стрільці, польсько-українська війна, ЗУНР, УНР, Українська Галицька Армія, Листопадовий чин, український національно-визвольний рух.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПОСТАТЬ Д. ВІТОВСЬКОГО У ІСТОРИЧНИХ ДЖЕРЕЛАХ ТА ІСТОРИОГРАФІЇ.....	8
1.1. Аналіз джерел, які відображають життя та діяльність Д. Вітовського.....	8
1.2. Д. Вітовський в українській історіографії	19
Висновки до 1 розділу.....	27
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Д. ВІТОВСЬКОГО.....	28
2.1. Формування і становлення світоглядних орієнтацій діяча	28
2.2. Військово-політична діяльність Д. Вітовського.....	39
Висновки до 2 розділу.....	54
РОЗДІЛ 3. ВИВЧЕННЯ ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ Д. ВІТОВСЬКОГО НА УРОКАХ ІСТОРІЇ.....	56
3.1. Відображення військово-політичної діяльності Д. Вітовського на уроках з історії: сучасний стан.....	56
3.2. Методичні рекомендації щодо вивчення постаті Д. Вітовського як військового та політика на уроках історії України.....	64
Висновки до 3 розділу.....	73
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
ДОДАТКИ.....	86

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Дмитро Вітовський - український військовий та політичний діяч часів Габсбурзької монархії, сотник Легіону Українських січових стрільців, полковник УГА, начальний командант Української галицької армії, один з організаторів Листопадового чину та Української галицької армії, державний секретар військових справ ЗУНР. Його військово-політична діяльність досі залишається цікавим предметом для дослідження в сучасній історичній науці. Це пов'язано як зі самою специфікою його діяльності, так і українським минулим тих часів.

Під час Перших визвольних змагань Вітовський став не лише одним із провідних творців Української Галицької Армії як збройних сил ЗУНР, а й послідовно відстоював необхідність об'єднання ЗУНР та УНР і створення єдиної української національної армії як запоруки постання, збереження та існування незалежної Української держави. «Буде армія - буде державність!» наголошував Дмитро Вітовський, справедливо вважаючи збройні сили України силою, яка має піднятися над поточним політичним моментом і діяти виключно в інтересах усього українського народу[61].

Дане дослідження має на меті розкрити особливості військово-політичної діяльності Д. Вітовського та ролі його постаті в історії України. Зокрема, організація листопадового чину 1918 року, вважається однією з найвидатніших подій в військово-політичній діяльності Дмитра Вітовського. На той час молодика було лише 31 рік, але він мав достатньо знань і рішучості, щоб зуміти організувати таку масштабну акцію[61]. Також, не можна не відмітити його внесок у розбудову українського війська та української державності на посаді військового секретаря. За цей час Вітовський не лише зміг організувати військову справу на гідному рівні, але й сформував гідну опору українській національній ідеї.

Таким чином, дослідження військової та політичної діяльності Д. Вітовського дозволить не лише краще зрозуміти мотиви та наслідки його дій як українського військового та державотворця, але й відобразити значущість його

постаті в українській історії. Актуальність такого дослідження зумовлюється необхідністю комплексного дослідження історичних джерел, які можуть розкрити нові події та факти, які сформували Д. Вітовського як одного з найкращих військових діячів української історії минулого століття. Також це дослідження допоможе проаналізувати та повноту джерельної бази з аналізу політичної та військової діяльності діяча в сучасній історичній науці.

Метою дослідження є комплексне дослідження та аналіз військової та політичної діяльності Д. Вітовського. Відштовхуючись від визначеної мети, авторкою визначено такі **завдання**:

- дослідити стан дослідження постаті Д. Вітовського у історичних джерелах та історіографії;
- прослідкувати процес формування та становлення світоглядних орієнтацій діяча;
- визначити особливості військової та політичної діяльності Д. Вітовського;
- проаналізувати сучасний стан вивчення життя та діяльності Д. Вітовського на уроках історії та на основі аналізу розробити методичні рекомендації щодо вивчення постаті Д. Вітовського як військового та політика на уроках історії України.

Об'єктом дослідження є життя та діяльність Д. Вітовського.

Предметом дослідження є особливості військової та політичної діяльності Д. Вітовського.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період життя Д. Вітовського та його військової і політичної діяльності у 1887–1919 роках. *Нижня межа* – охоплює 1887 рік народження Дмитра Вітовського. *Верхня межа* охоплює 1919 рік – закінчення військово-політичної кар'єри діяча.

Територіальні межі дослідження охоплюють Західну Україну, країни, де в роки польсько-української війни Д. Вітовський перебував разом із військовими підрозділами австро-угорської армії, а також держави Західної Європи.

Методологічною основою є дотримання принципів об'єктивності та історизму. Відповідно до поставленої мети і завдання роботи, методологічний підхід до розгляду поставленої проблеми базується на використанні ряду загальнонаукових та специфічних історичних методів дослідження. Зокрема, при аналізі наукової літератури використовувались такі загальнонаукові методи як діалектичний, методи індукції та дедукції, методи аналізу та синтезу, метод аналізу біографічних даних, описовий метод, логічний метод тощо. Із спеціально-наукових, історичних методів для комплексного аналізу військової та політичної діяльності Д. Вітовського використовувались такі методи як проблемно-хронологічний метод, метод аналізу історичних джерел та історіографії, метод пошуку та аналізу архівних документів, історико-порівняльний метод тощо.

Наукова новизна праці полягає в тому, що здійснено комплексне наукове дослідження військової та політичної діяльності Д. Вітовського. Також, в роботі виділено особливості становлення світоглядних орієнтацій діяча, а також з'ясовано роль Д. Вітовського та його діяльності у подальшій історії української державності.

Практичне значення результатів роботи пов'язано з поглибленням знань з особливостей військової та політичної діяльності Дмитра Вітовського та можливістю використання матеріалів та висновків дослідження у процесі навчання історії України в середній і вищій школі, зокрема – при вивченні теми «Україна в Першій світовій війні» у 10 класі, розробці та читанні лекційних курсів, при підготовці до практичних занять, а також у подальшій науковій діяльності.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дипломної роботи апробовано у Всеукраїнській науково-практичній конференції Історико - краєзнавча діяльність у закладах освіти в умовах Нової української (Кінаш І. Концептуальний підхід НУШ при вивченні постаті Д. Вітовського на уроках історії. 18 травня. 2023. м. Івано-Франківськ).

Структура та обсяг дослідження обумовлені її метою та завданнями. Робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, а також зі списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дипломної роботи 104 сторінки. У списку використаних джерел та літератури 82 позиції та 9 додатків.

РОЗДІЛ 1. ПОСТАТЬ Д. ВІТОВСЬКОГО У ІСТОРИЧНИХ ДЖЕРЕЛАХ ТА ІСТОРІОГРАФІЇ

1.1. Аналіз джерел, які відображають життя та діяльність Д. Вітовського

Військова та політична діяльність Д. Вітовського відображається в низці історичних джерел та матеріалів, серед яких можна виділити архівні матеріали, спогади очевидців, мемуари та праці самого Дмитра Вітовського - військового та політичного діяча, полковника Галицької армії.

Багато інформації міститься в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), зокрема, ф. 1073 «Державне секретарство військових справ ЗУНР», ф. 2188 «Команда УГА у Вінниці», ф. 4097 «Кіш Українських Січових Стрільців. 1917-1918 років» та інші, в яких можна віднайти інформацію, що стосується саме військової кар'єри та діяльності Д. Вітовського[61].

Також, важливими для дослідження є матеріалом є ЦДАГО України, зокрема справи, що стосуються простів українців польської окупації Східної Галичини; а також великою кількістю довідок, звітів, заяв, інформацією урядовців тощо. Також, в цих архівах можна віднайти різного роду листування між посадовцями ЗУНР, командуванням УГА, українською еміграцією в США та Канаді, урядами країн Антанти, та іншими міжнародними організаціями щодо захисту суверенітету, боротьби проти польської окупації тощо[58,с.87].

Також окремо можна виділити різного роду архівні урядові документи «Матеріали про діяльність Західно-Української Народної Республіки» [1] «Листи Д. Вітовського до начальника збірної станиці М. Волошина про відкриття українських шкіл у місцях дислокації частин Січових стрільців у Володимирі-Волинському», «Листи сотника УСС Д. Вітовського до начальника бюро І. Крип'якевича» тощо[58,с.76-79].

Наступним можна виділити збірник документів «Західноукраїнська Народна Республіка. 1918-1923» (т. 1-5), у якому можна віднайти велику кількість документації та різного роду офіційних документів, котрі так чи інакше приналежні до політичної стосуються Дмитра Вітовського. Інформацію

про Дмитра Вітовського можна знайти у збірниках документів, виданих за радянських часів – «Боротьба за возз'єднання Західної України з Українською РСР 1917-1939», «За волю народу», «З історії революційного руху у Львові 1917-1939» та інших[5].

Ще одним важливим першоджерелом є праці самого Дмитра Вітовського. Вони цінні тим, що можуть дати певне розуміння особливостей та чинників, котрі впливали на формування його світосприйняття, цінностей, світогляду, познайомитись з колом його найближчих друзів та соратників і тд. Так, у праці «Моя сотня» Дмитро із різними деталями говорить про свій військовий шлях та шлях своєї сотні в рамках Першої світової війни. На основі цього твору можна скласти цілісне уявлення про умови життя Січових стрільців під час Першої світової війни. «Ночуємо на горищі, - писав Дмитро, - холодно. Хлопці йдуть, бо страшний мороз і вітер не дають відпочити.. Нема чим накритися, нема де розвести вогонь...»[60,с.98].

У своїй праці «Фонд Українських Січових Стрільців» Д. Вітовський стверджує, що національно-патріотична робота Січових Стрільців не закінчиться після закінчення Першої світової війни: «Який би не був результат війни, вони, і тільки вони, понесуть на собі весь тягар національної праці. Вони готуються до неї віднині. Вони готуються до того, щоб мати своє тіло, свій орган, щоб зібрати навколо себе людей діла, а не тільки слова. Вони пройшли і продовжують проходити важку школу життя і бачать, що не тільки їм, але й усім нам бракує дисципліни, покарання, почуття обов'язку, почуття відповідальності! І вони кажуть, повірте їм, що саме вони будуть тими ревізіоністами, які відродять націю, які викорчують те, що нас руйнує, і посадять те, що нам потрібно, щоб стати «залізною» нацією»[6].

Біографія Д. Вітовського знаходить відображення в історичних джерелах, які присвячені історії України та його ролі в різних подіях. Також, дані про його біографію містяться в спогадах військово-політичних діячів ЗУНР, таких як А. Чайківський, в «Щоденнику» І. Боберського[3] тощо. Також, основні віхи

його життя відображенні в архівах Енциклопедії Сучасної України, Енциклопедії Історії України, в архівних документах ЗУНР та УНР[1].

Біографія цього військового і політичного діяча почала створюватися одразу після його смерті у 1919 р., помітний внесок у її розробку зробили О. Думін (1936), М. Заклинський (1936, 1966), І. Сохоцький (1961) та інші. Після публікації досить тенденційних спогадів Л. Цегельського в діаспорній пресі за кордоном розгорілася дискусія, одним із центрів якої став Д. Вітовський[17].

Одним з найважливіших джерел є документи Української Центральної Ради та Української Директорії, які містять інформацію про діяльність Данила Вітовського на посадах голови Української Центральної Ради, президента ЗУНР та міністра закордонних справ УНР. Ці документи містять опис його зустрічей з провідними політичними та державними діячами, рішень, які він ухвалював на різних посадах, його стосунки з іншими політичними лідерами тощо[61].

Наступним джерелом є спогади головнокомандувача Галицької армії М. Омеляновича-Павленка, старшин А. Кравса, Д. Палієва та інших тогочасних військових і політичних діячів, а також окремих вояків. «Вітовський був надзвичайно популярний серед української громадськості, - писав Дмитро Паліїв, активний член «Листопадового Чину», - його всі любили і поважали, тому не дивно, що особистість Вітовського скрізь пов'язувалася з визвольним самостійницьким рухом. Він був єдиним, хто мав кваліфікацію, щоб стати лідером революції. Популярний, глибокий, чудовий співрозмовник, чистий характер, добрий вояк»[7,с.13].

М. Лозинський у своїх спогадах під назвою «Спомини про Дмитра Вітовського» охарактеризував так їх знайомства: «Пізньої осені чи ранньої зими, наприкінці 1906 року, до мене у Львові прийшов гімназист. Він сказав, що йде від організації українських гімназистів у Станіславові, просить революційної літератури і порад: в їхній організації виникла ідея аграрного терору, щоб напасти на польських політиків, щоб змусити їх поступитися

вимогам українських народних мас. Цим студентом був Дмитро Вітовський»[60,с.97].

Серед найкращих мемуарних творів стрілецької доби - спогади Мирона Заклинського, Миколи Голубця, Олени Степанів, Степана Шухевича, Миколи Угриня-Безгрішного, Михайла Галущинського та ін, та ін. Питання, пов'язані з підготовкою до Листопадового чину та участю в ньому Дмитра Вітовського, знайшли відображення у працях Дмитра Палієва[11], Олекси Кузьми, Костянтина Левицького[10].

Іншим важливим джерелом є «Галичина в 1918-1920 роках» - монографія М. Лозинського, видана Українським соціологічним інститутом у 1922 році, де автор поставив собі за мету оглянути політичну історію Східної Галичини в час формування української державності». Значну увагу він приділив постаті Д. Вітовського. Михайло Лозинський констатував, що полковник входив до складу Тимчасового державного секретаріату ЗУНР на посаді державного секретаря військових справ. При цьому він зазначав, що вісім державних секретарів були членами Української національно-демократичної партії, а «поза ними Вітовський і Макух належали до радикальної партії»[60,с.99].

Автор досить лаконічно охарактеризував керівництво обороною Львова 1-21 листопада 1918 року: «Українська армія зайняла Львів під командуванням отамана Дмитра Вітовського, який був підвищений до рангу полковника. Захворівши від перевтоми, Вітовський зрікся командування, яке перебрав полковник Григорій Коссак. Наприкінці оборони Львова командувачем був покликаний отаман Стефанів, колишній комендант Золочева, і йому було присвоєно звання полковника»[60,с.99].

Окремої уваги заслуговує участь Д. Вітовського в делегації УНР на Паризькій мирній конференції. За словами М. Лозинського, «однак ця формальна єдність мети не була виразом реальних відносин. Прибувши до Парижу, я застав різкий внутрішній розрив між членами делегації, висланої Директорією, і делегатами Державного Секретаріату. Для Панейка і

Томашівського об'єднання ніби не існувало: вони наполягали на тому, що Галичина є окремою державою, яку тільки вони мають право представляти на Міровій конференції і справу якої слід розглядати окремо від справи Української Народної Республіки. Формально вони підтримували одностайність Делегації, але в дійсності намагалися тримати свою діяльність у галицькій справі якнайбільше в таємниці від Делегації, для чого створили своє окреме бюро, акти якого зберігалися окремо від актів Делегації»[59,с.99-101].

Після 7 травня 1919 року цей розкол поглибився: «Ми з Вітовським стояли на тій думці, що Делегація повинна бути справді об'єднана, а це значить, що всі народи і постанови Делегації та її промови перед Міровою Конференцією повинні бути працею всієї Делегації. Тимчасова самостійність Західної Області УНР повинна виражатися у внутрішньому процесі діяльності, а саме, що в галицькій справі Делегація повинна рахуватися з голосом делегатів Державного Секретаріату і не йти проти їх думки, але це не значить, що Делегація не має ніякого діла до галицької справи і до діяльності делегатів Державного Секретаріату. Зокрема, заяви на Світову Конференцію в галицькій справі треба робити на підставі рішень всієї Делегації, щоб не вийшло так, що делегати Державного Секретаріату роблять одне, а Делегація - інше, і від імені Делегації, щоб галицька справа мала авторитет всієї України»[59,с.101].

Вперше Лозинський описав риси характеру, в тому числі психологічні, відомого січового стрільця: «Особисто я знав Вітовського дуже мало; говорив з ним, мабуть, тільки один раз, коли він приїхав до Львова з Волині. На підставі цього короткого знайомства і листування я склав собі характеристику його особи, яку не знаю, чи вона цілком правильна. Це була замкнута людина, трохи грубувата і похмура; він нелегко розкривав свої внутрішні цінності, і тільки інстинктом можна було здогадатися про глибокі почуття, якими він був переповнений. Він був спартанцем, суворим до себе та інших. Він усім серцем ненавидів криві дороги, все це ходіння «по шварцу», всілякі «штукатурки». Здається, йому було добре на фронті, де життя було простим і нехитрим, де були тільки накази і обов'язок»[59,с.112].

Окремо можна виділити публікації сучасників Д. Вітовського, які описують його діяльність та особистість. Наприклад, Михайло Грушевський описує роль Д. Вітовського в історії України та його роботу на Паризькій мирній конференції. Олександр Шумський у своїх спогадах також згадує Д. Вітовського та його внесок у створення і розвиток ЗУНР та УНР. Джерела про військову діяльність Д. Вітовського також можна знайти, зокрема, у книгах та документах про польсько-українську війну 1918-1919 років. Вони описують його військові дії, військову стратегію і тактику, організаторські здібності як полководця[17].

Євген Коновалець у своїх спогадах «Історія української революції» описує Дмитра Вітовського як талановитого політика та організатора, який мав великий вплив на політичну ситуацію в Україні та відіграв важливу роль у створенні ЗУНР та УНР[20].

Дмитро Вітовський згадується у перших узагальнюючих працях з історії Легіону УСС, опублікованих у середині 1930-х років. Насамперед, це колективні праці «Українські січові стрільці, 1914-1920», «Історія українського війська» та ґрунтовне дослідження Осипа Думіна «Історія Легіону Українських січових стрільців»[20]. Їх автори, частина з яких були свідками та учасниками досліджуваних подій, використали великий фактичний матеріал і, поряд з аналізом збройної боротьби стрілецтва, звернулися до низки інших питань

Важливою джерельною базою для дослідження громадсько-політичної діяльності Дмитра Вітовського є українська та польська преса початку ХХ століття. Його військова кар'єра фрагментарно відображена у військових та цивільних періодичних виданнях, найбільші колекції яких можна віднайти в Науковій бібліотеці Львівського національного університету ім. І. Франка та Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника.

Насамперед, це часописи «Діло», «Стрілець», «Kurier Lwowski», «Gazeta Polska», «Українське слово», «Шлях», «Новий час», «Свобода», «Нове життя» та інші[61]. Суспільно-політичні події, активним учасником яких був один із

засновників ЗУНР, висвітлювала газета «Свобода» (яка в той час видавалась закордон у Джерсі-Сіті-Нью-Йорк).

Також багато свідчень про життя та діяльність Дмитра Вітовського можна відшукати на сторінках «Літопису Червоної Калини». Видання публікувало не лише дослідження самого діяча, але й відгуки відомих громадсько-політичних діячів на його статті, інформацію про діяльність Дмитра Вітовського під час Першої світової війни тощо[59,с.113].

Водночас у періодиці аналізується його державотворча діяльність, висвітлюється перебіг Паризької мирної конференції, учасником якої він був, показується її значення для української громадськості тощо. Варто зазначити, що преса містить інформацію про всі етапи життя Дмитра Вітовського. «З вибухом світової війни в серпні 1914 року Вітовський відгукнувся на заклик Української Військової Управи організувати Український Легіон Перших Українських Січових Стрільців і як перший сотник пішов у поле та брав участь у всіх незліченних боях, що широко прославили наших стрільців...», - писав журнал «Стрілець» - Він отримав подальші офіційні призначення (комісар Української Повстанської Армії на Волині, комендант міста Жмеринки), високі військові відзнаки, був щиролюбимий Січовими Стрільцями... Зрештою, галицький уряд доручив йому дуже почесне, але дуже відповідальне завдання військового делегата до комісії для переговорів про перемир'я з поляками в Парижі...»[61].

Багато інформації про Дмитра Вітовського було представлено в періодиці в контексті ювілеїв заснування ЗУНР. Преса відводила Дмитрові Вітовському центральне місце в Листопадовому зриві. Наприклад, газета «Костопільські вісті» писала: «25 жовтня сотник Українських Січових Стрільців, що стояли табором у Чернівцях, Дмитро Вітовський прибув до Львова в чині поручника. Він одразу ж перебрав командування над українськими військовими з акцій, організованих 65-ма змовниками у полках львівського гарнізону, і сформував Центральний військовий комітет. Українське старшинство, об'єднане навколо Української Національної Ради,

вагалось і чекало директив з центру, бо не сподівалось на такий швидкий успіх перевороту»[1].

Майже щороку до роковин загибелі Дмитра Вітовського українська преса публікувала його біографію або спогади його побратимів, що значно допомогло в реконструкції певних подій, пов'язаних з темою цієї дисертації. Яскравим прикладом таких статей є «Вирлинським шляхом. До 24-х роковин загибелі полковника Дмитра Вітовського», «Дмитро Вітовський. До двадцятих роковин смерті», «Полковник Дмитро Вітовський (до четвертих роковин смерті)» та інші.

«Як сотник, У.С.С. вже від 1914 року був речником самостійницьких змагань і діяльності українського народу», - писало видання «Діло», - Вітовський в засніжених Карпатах, біля ватри чи в бойківській ліпнині громада збиралася навколо Вітовського на гутірку. Вітовський завжди був на ній рідкістю. Його очі загорялися благородним блиском, а непохитна віра у світле майбутнє України передавалася всім. Всі виходили від нього бадьорими і впевненими в нашій перемозі. Таким був Вітовський як командир частини, і таким він залишився на посаді військового секретаря»[61],

Варто також згадати, що одразу після його трагічної загибелі на початку серпня 1919 року тодішній редактор «Українського прапора» Степан Баран, ймовірно, опублікував першу статтю про військового і політика в газеті під назвою «4 серпня 1919 року трагічно загинув один з провідних провідників Галицько-Українських стрільців полковник Дмитро Вітовський, впавши з літака, розбитого польською прикордонною сторожею біля Ратибора в прусській Шлезії»[29].

Він почав словами: «..смерть - річ звичайна, смерть у буремні революційні часи - справа звичайна і щоденна, і ми не повинні проливати сльози, оплакуючи всі жертви, які ще падають день за днем в ім'я побудови кращого завтра. Але жертва, яку приносить український народ в особі полковника Вітовського, є надто великою, бо він, як ніхто інший з молодого покоління, працював для визволення українського народу з-під чужого ярма,

особливо на ниві військової організації в Галицькій Україні, закладаючи підвалини державного будівництва, будучи прикладом великої особистої мужності і відданості»[21].

Перші штрихи біографії Дмитра Вітовського, написані редактором «Українського прапора» у серпні 1919 року, стали основою для всіх наступних біографічних праць про цю постать. Про дитинство Д. Вітовського автор мав небагато інформації: «...народився в 1887 році в селі Медуха, Станиславівського повіту, в сім'ї бідного селянина, ходячого шляхтича. Ходив до польської гімназії в Станиславові (української школи тоді не було), живучи в нижчих клясах у бурсі о. Миколая; в вищих клясах покинув цю москвофільську бурсу, як і всі інші свідомі українські бурсаки, і пробивався з року в рік, відвідуючи лекції. Вже в гімназії він перевершував своїх товаришів буйним поетичним хистом, підприємливістю, енергією та вимовою. Був головою і душею таємного освітньо-мистецького гуртка учнів Станиславівської української гімназії, члени якого по неділях і святах їздили по сусідніх селах з читаннями і концертами»[29].

Студентські роки та перші кроки громадсько-політичної діяльності Д. Вітовського висвітлені фрагментарно: «По закінченні гімназії покійний вступив на правничий факультет Львівського університету, проживаючи переважно в Станиславові і продовжуючи свою просвітницьку та організаційну роботу. Був членом Української радикальної партії і з ентузіазмом організовував січові товариства на Станиславівщині та Покутті, де зародилася перша ідея пізніших стрільств[59]. Брав участь у пам'ятній демонстрації у Львівському університеті 1 липня 1910 року, під час якої Адам Коцко впав і разом з іншими демонстрантами потрапив до львівської в'язниці, а потім був залучений до відомого судового процесу над 101 українським студентом у Львові, був засуджений і виключений з Львівського університету; закінчив правничі студії у Кракові». У статті згадується участь Дмитра Вітовського в організації втечі у листопаді 1911 року Мирослава Січинського, який був ув'язнений за вбивство намісника Галичини Анджея Потоцького 12 квітня 1908 року[21].

Характеризуючи діяльність Д. Вітовського у передвоєнні роки, редактор «Українського прапора» зазначав: «Відслуживши один рік військової служби і склавши правничі іспити, він став кандидатом на адвокатуру в канцелярії адвоката д-ра Партицького в Станиславові. Фрагменти біографії Д. Вітовського, пов'язані з Першою світовою війною та Українською революцією 1917-1921 років, набагато більш насичені подіями»[61].

У своїй монографії «Західна Україна в боротьбі проти Польщі і більшовизму в 1918-1923 роках», відомий український історик В. Кучабський досить часто згадував Вітовського як політика і воєначальника. У першій частині праці «Постання Західноукраїнської держави в Східній Галичині» він оцінив військовий переворот у Східній Галичині досить критично: «Легке захоплення Львова підрозділом українського таємного союзу чисельністю близько 1500 членів було розцінене як успіх, що частково здивувало самих повстанців, оскільки вони очікували радше невдачі. Однак, наскільки українці були хорошими повстанцями, настільки ж вони були поганими військовими лідерами»[43,с.47].

Головою таємної спілки, а тепер і очільником української армії, став майор легіону Дмитро Вітовський. Палкий патріот, але не військовий і не державний діяч, він та його соратники зосередили всю свою увагу на тому, щоб переворот увінчався успіхом і українці захопили владу для себе. Однак вони жодним чином не були готові до того, що відразу після перевороту в країні почне діяти єдина військова організація з єдиним командуванням, а також до того, що негайно розпочнеться комплексна, заздалегідь спланована військова операція в самому Львові та на річці Сян, щоб зірвати очікуване польське повстання у Львові і не допустити військового наступу на річці Сян у війні з Польщею за Східну Галичину»[43,с.48].

Таким чином, можна зазначити, що дослідження військової та політичної діяльності Д. Вітовського наповнене великою джерельною базою, яка охоплює як архівні матеріали ЦДАВО, ЦДАГО та інші, так і праці самого Дмитра Вітовського, так і спогади та мемуари свідків та учасників тих подій. Також,

окремої уваги заслуговують періодичні видання та преса, котрі висвітлювали діяльність Д. Вітовського та аналізували його роль у державотворчих процесах.

1.2. Д. Вітовський в українській історіографії

Постать Д. Вітовського як авторитетного січового стрільця та державного секретаря ЗУНР привертає увагу значної кількості українських науковців. Тематика досліджень його життя різноманітна: родинне оточення, освіта, участь у складі Легіону УСС на фронтах Першої світової війни, культурно-просвітницька робота на Волині та Поділлі у 1916-1918 роках, організація та здійснення Листопадового зриву 1918 року, робота на посаді Державного секретаря військових справ ЗУНР, діяльність у складі української делегації на Паризькій мирній конференції тощо[21].

У другій половині ХХ - на початку ХХІ століття біографію Д. Вітовського активно досліджували О. Карпенко, В. Верстюк, О. Дзюба, В. Респінцев, М. Кравчук, М. Литвин та інші. У цей період активізувалося вивчення його військово-політичної діяльності та ідеологічних уподобань. Наприклад, у брошурі Мирона Заклинського «Дмитро Вітовський: спроба біографії та характеристики», виданій 1967 року, зазначалося: «Тридцять років тому редактор Б. Романенчук видав у Львові мій короткий і неповний нарис про життя і творчість Дмитра Вітовського. З огляду на обсяг тієї книжки (32 сторінки шістнадцяти стороннього паперу), я не вмістив усього, що знав про нього. Та й знання мої тоді були мізерні, а події не мали тоді відповідної перспективи»[32,с.43].

Заслужують на увагу дослідження військово-політичної діяльності Д. Вітовського таких сучасних істориків, як О. Колянчук, М. Литвин, К. Науменко, Н. Гвоздик, Ю. Тинченко, С. Яновська, І. Ходак, В. Ухач, А. Трембецький, А. Синицький, Н. Гвоздик, М. Кравчук, І. Дацків, М. Кугутяк, І. Монолатій та інші. Окремо варто виділити дослідження Володимира Великочого та Бодана Гаврилів, яке було дуже популярним серед краєзнавців західного регіону України. На основі великого джерельного масиву автори відтворили основні етапи життя Д. Вітовського.

У своїй монографії І. Головацький узагальнив доробок українських дослідників військово-політичної діяльності Д. Вітовського, висвітливши його

найважливіші здобутки як організатора Листопадового Чину та Галицької армії. Автор уточнив окремі аспекти життя Д. Вітовського на основі нових джерел[24].

Описуючи ситуацію після судового процесу в лютому 1911 року над 101 українським студентом, автор наводить уривок із записки Д. Вітовського: «Я був юнкером 55-го піхотного полку. Отримав листа, що військове міністерство віднесло мене до простого, рядового фельдфебеля і перевело до 9-го піхотного полку (Стрий) як «Officierescharze Unwirdig». Причиною була місячна судимість за статтею 101 (криваві демонстрації у Львівському університеті в 1910 році). Цього року я приватно дізнався, що було наслідком донесення з намісництва, що я веду революційну пропаганду (за 101 статтею була амністія)»[20].

Автор дослідження детально реконструював військову кар'єру Д. Вітовського у Легіоні УСС, а також основні моменти повстання метою якого було захоплення влади 1 листопада 1918 року у Львові та тодішніх повітах, які належали до Східної Галичини, а також він аналізу роботу Дмитра в складі делегації на Паризькій конференції, яка відбувалась у травні-липні 1919 року. І. Головацький вважав, що Д. Вітовський був «першою жертвою терору проти визначних українських діячів, а за ним пішли Міхновський, Петлюра, Коновалець, Бандера і багато інших». «В нашій історичній літературі повинні зайняти належне місце нові книжки не тільки про письменників, але й про громадсько-політичних і, зокрема, військових діячів...», - зазначав Я. Головацький[61].

«Велич окремих українських громадсько-політичних та військових діячів минулого століття має бути максимально популяризована, адже в нашій історії є чимало прикладів терористичної боротьби окупантів проти українських видатних діячів ХХ століття. Прикладами є вбивства М. Міхновського, С. Бандери, Є. Коновальця, С. Петлюри, а також вбивство полковника Дмитра Вітовського», - Я. Головацький[61].

Серед наукових досліджень сучасної української історіографії, які були написані про життя та діяльність Дмитра Вітовського, особливо актуальною є робота «Дмитро Вітовський: встановлення історичної дати та обставин смерті» авторства українського дослідника П. Гай-Нижника. Український дослідник, спираючись на нововідкриті джерела, доводить, що відомий український державний і військовий діяч помер не 4 серпня, а 2 серпня 1919 року: «Суть помилки полягає в тому, що в той час фактично з інтервалом у два дні один від одного розбилися два біплани Zeppelin Staaken», - зазначає історик, - «Схожість літаків в очах пересічних перехожих, близькість подій, висвітлення в пресі, ажіотаж, політична ситуація (доцільність/недоцільність розголосу події в умовах післявоєнної Німеччини, протистояння Польщі та УНР тощо) швидко заплутали основні деталі (відмінності) катастроф і сприяли низці подальших плутанин і навіть вигадок у визначенні основних рис і, зокрема, дат трагедій»[20].

П. Гай-Нижник заявив у своїх роботах, загинув Вітовський, оскаржуючи висновок Ревізійної комісії Міністерства фінансів УНР в Німеччині, а відбулось це саме 2 серпня 1919 року внаслідок катастрофи літака Zeppelin під час перельоту з Бреслау до Кам'янця-Подільська[20].

В іншому дослідженні П. Гай-Нижник зосередив свою увагу на діяльності Д. Вітовського під час Листопадового повстання, назвавши подію «переворотом» на чолі з сотником УСС: «Українські військові частини 15-го полку Крайової Оборони, 50-ї сотні і 41-го куреня охорони вийшли з казарм, роззброїли неукраїнських вояків, обложили всі найважливіші урядові будівлі і зайняли їх[20]. Переворот очолив Дмитро Вітовський. Над львівською ратушею замайорів український синьо-жовтий прапор, піднятий молодим стрільцем С. Паньківським»[61].

У статті К. Науменка та М. Литвина «Дмитро Вітовський» підкреслюється, що однією з постатей, яка «залишила глибокий слід у військово-політичній історії Галичини, був організатор і керівник переможного Першого Листопадового повстання 1918 року у Львові, організатор Галицької

армії, перший державний секретар військових справ Західноукраїнської Народної Республіки полковник Вітовський Дмитро»[60,с.134].

Досліджуючи основні події Дмитрової біографії, історики констатують, що «доля поставила 30-річного Д. Вітовського на гребінь Листопадової революції в Галичині». М. Литвин та К. Науменко переконливо доводять, що Д. Вітовському вдалося сформувати важливий центр державотворення - Державний військовий секретаріат, який розташовувався у Станіславові в будинку Дирекції залізниць - «Його 18 відділів були укомплектовані молодими, але напроцут здібними офіцерами-ветеранами»[29].

Саме завдяки зусиллям Державного секретаріату у 1919 році галицька армія вже налічувала близько 100 тисяч вояків і мала 1400 офіцерів», - підсумували науковці. У статті йдеться про те, що «мрія Вітовського про об'єднання здійснилася лише 22 січня 1919 року, коли він у складі галицької делегації був присутній на Софійській площі в місті Києві під час урочистого проголошення Акту Злуки», проте трагічна смерть перервала його державотворчі зусилля та плани[21].

Прикарпатський дослідник І. Монолатій у своїй монографії «Етнопериферійність. Участь суб'єктів західноукраїнської політичної сфери в міжетнічній взаємодії, міждержавних конфліктах та культурі пам'яті»[53], хоча й не згадує постать Д. Вітовського, але спробував розглянути деякі теоретико-методологічні питання, зокрема дилему сучасного розуміння подій осені 1918 року, задаючись питанням про те, чим був насправді Листопадовий чин: революцією чи переворотом.

Так, науковець з різних сторін аналізує події 31 жовтня - 1 листопада, на основі бази свідчень очевидців. І. Монолатій після детального аналізу свідчень першоджерел стверджує, що події 31 жовтня - 1 листопада 1918 року не трактуються як революція (за позицією О. Карпенка), а лише як переворот, роззброєння тощо, що дає підстави говорити про військовий характер подій[53].

У праці під назвою «Бої у Львові. 1-21 листопада 1918 року» науковець О. Дедик досить часто аналізував досить важливу роль Д. Вітовського в організації державних органів влади та їх діяльності в ЗУНР у перші дні після Листопадового чину. Він зауважив загадку відставки військового секретаря Дмитра Вітовського 2-3 листопада, якій навіть виділив окремий розділ своєї, але остаточну крапку в цьому питанні автор не поставив. На цьому етапі дослідження дослідник, після ретельного аналізу спогадів українських політиків, військових та громадських діячів, висунув лише робочу гіпотезу: «Д. Вітовський охоче прислухався до порад політиків очолити військове міністерство, поступившись посадою командувача іншому досвідченому фахівцю»[27].

Важливо підкреслити, що дослідження реконструює протистояння у Львові у листопаді 1918 року. У книзі також описано причини відставки Дмитра Вітовського та Григорія Коссака, а також дано відповідь на питання: «Чи міг би Окремий загін Січових стрільців на чолі з полковником Є. Коновальцем змінити долю Львова і наскільки виправданим було рішення полковника Г. Стефаніва відступити зі столиці ЗУНР?»[60].

Важливою заслугою О. Дедика є те, що він одним із перших в українській історіографії проаналізував зміну назви Збройних сил ЗУНР, якими тривалий період опікувався Д. Вітовський. «Після Акту Злуки наказом 25 січня 1919 року для фронтових частин було запроваджено офіційну назву «Галицька армія» (скорочено ГА), - зазначив дослідник. Він же 2 лютого 1919 року офіційно змінив назву Начальної команди УГА на Начальну команду Галицької армії (НКГА) Дослідниця. Н. Вовк додала, що саме Д. Вітовський був ініціатором створення розвідки Галицької армії, а внутрішня організація НК УГА змінювалася залежно від потреб та можливостей армії[61].

Роль Вітовського у розбудові військового потенціалу ЗУНР виокремив і наступний дослідник Я. Марченко. «При формуванні збройних сил ЗУНР, Галицької 49-ї армії, у листопаді-грудні 1918 року військове керівництво, зокрема державний секретар військових справ полковник Д. Вітовський та

командувач армії генерал М. Омелянович-Павленко, намагалися врахувати важливі та ключові складові воєнної стратегії: теорію і практику підготовки збройних сил до війни, планування і ведення війни, стратегічні військові операції, роль моральних чинників у підготовці особового складу до бою. Все це відіграло позитивну роль і далось взнаки під час Чортківської операції»[61].

Львівський дослідник В. Рутар відзначив досягнення Дмитра Вітовського у створенні окремих залізничних військ. «Щоб якось полегшити ситуацію і навести лад на залізниці, Вітовський в грудні 1918 року видав наказ № 68 до повітових військових команд ЗУНР, у якому закликав усіх колишніх старшин і вояків австрійської армії, які раніше служили на залізниці або працювали у відділах праці, полонених, які працювали на залізницях різноробочими, слюсарями, ковалями тощо, працівників телеграфів і телефоністів, з'явитися на збірний пункт у Станіславові», - зазначив науковець.

С. Макарчук зазначив, що на завершальному етапі Першої світової війни в українців визріла ідея утворення власної держави, яку реалізував Д. Вітовський. «Вимоги національно-територіальної автономії до 1918 року зумовлені об'єктивними політичними реаліями, які не можна було ніяким чином подолати, щоб поставити завдання боротьби за національну державність в практичну площину українського руху, - йдеться у книзі. - Але як тільки ідея перебудови Габсбурзької монархії на федеративних засадах виявилася ілюзною та запізнілою, такою, що не залишала місця для української громади, політичні лідери переступили через ідею автономії і поставили перед народом мету здобуття власною суверенної та незалежної держави»[57].

У дослідженні «Західно-Українська Народна Республіка. 1019 – 1923. Історія», упорядником якої виступив відомий український історик О. Карпенко, говориться про значний внесок Д. Вітовського в утворення ЗУНР. Зокрема, говориться про те, що сотник УСС став «ініціатором і організатором збройного повстання у Львові, яке набуло всенародного характеру і переросло в національно-демократичну революцію на всіх українських землях Австро-Угорщини»[57].

У своїх дослідженнях Л. Кривизюк зазначає, що саме через брак військових, а особливо військового старшинства та командування, Д. Вітовський був змушений у листопаді 1918 року видати наказ про формування старшинських шкіл. ДСВС доручив своїм виконавчим органам - окружним військовим командам - організувати старшинські школи для підготовки кандидатів (юнкерів) на посади старшин піхоти та артилерії. Було відкрито три старшинські школи в Золочеві, Коломиї та Самборі на своїх резервних базах»[17].

У своїй основоположній праці «Велика війна 1914-1918 років і Україна» історик О. Рубльов звертає увагу на проблему військового будівництва в ЗУНР на чолі з Д. Вітовським. Зокрема, в роботі зазначається, що «Велика війна і революції 1917-1921 років завдали важкого, смертельного навіть, удару по багатонаціональних імперіях Романових і Габсбургів, на уламках яких поневолені європейські народи... почали створювати власні національні державності»[57].

Варта уваги дослідницька робота Трембецького А., який комплексно досліджував військову та політичну діяльність Д. Вітовського. Дослідник у своїй роботі намагався комплексно проаналізувати біографію та роль Д. Вітовського у державотворчих процесах ЗУНР, організації Листопадового Чину та роль Вітовського на посаді Державного секретаря військових справ ЗУНР. Зокрема, дослідник здійснив комплексне дослідження біографії діяча крізь призму політичних та військових процесів Першої світової війни[58,59].

Дослідники, оцінюючи заслуги Д. Вітовського у становленні ЗУНР, визначили чинники його доблесті, назвавши їх «подвигами, що навіки вписали ім'я сотника Д. Вітовського в історію України». За українською дослідницею Н. Гвоздик, одним із таких подвигів було формування куреня УСС. На початку Першої світової війни, у 1914 році, Д. Вітовський перебував у лавах Легіону УСС. Поручникові Д. Вітовському було доручено сформувати перший курінь Січових Стрільців. А вже в вересні 1914 року Д. Вітовському було присвоєно

звання сотника і призначено командиром сотні третього напівкуреня отамана С. Шухевича[21].

Наступною заслугою визначено, що він відмовився присягати на вірність Австрії. Сформований легіон УСС перевели до Стрия, де в вересні 1914 року його вояки урочисто склали військову присягу. З ініціативи Д. Вітовського група офіцерів і стрільців відмовилася від присяги австрійської армії. Натомість січовики присягнули служити Україні та боротися за честь української зброї. Протистояння з російською армією за гідність і цілісність України вважалося одним з його «подвигів»[21].

Наступним «подвигом» вважалося, поширення ним освіти на Волині. Наприкінці січня 1916 року командування австрійської армії відрядило Д. Вітовського на Волинь на посаду ковельського комісара для набору нових членів Української повстанської армії. Д. Вітовський разом з комісарами Володимира-Волинського та Луцька М. Саєвичем і М. Гаврилком розгорнули широку діяльність з розвитку української освіти в зрусифікованому регіоні. Невдовзі тут було засновано 46 українських шкіл, де навчали понад 800 дітей. Загалом до 1918 року було засновано близько 150 українських шкіл[21].

Підсумувавши, можна зазначити, що військова і громадсько-політична діяльність Д. Вітовського є предметом досліджень великої кількості українських науковців починаючи від ХХ століття до сьогодні. Зокрема, багато науковців зосереджують увагу на ролі Вітовського у Листопадовому Чині, розвитку Січового Стрільництва та розвитку української державності в умовах Першої світової війни, зокрема в розвитку ЗУНР та підписання акту злуки[20]. Зокрема, суперечливими залишаються оцінки його діяльності як члена української делегації на Паризькій мирній конференції. Українські дослідники одностайні в позитивних оцінках його діяльності в Легіоні Української повстанської армії та в уряді ЗУНР на посаді державного секретаря військових справ.

Висновки до 1 розділу

Про життя та діяльність Д. Вітовського, зокрема його військову кар'єру та політичну діяльність сьогодні свідчать низка історичних джерел, через яких архівні матеріали, праці самого Дмитра Вітовського, спогади та мемуари учасників тих подій. Також, про діяльність Д. Вітовського писали тогочасні видання та часописи та окремі громадські та політичні діячі.

В українській історіографії військова та політична діяльність Д. Вітовського є предметом досліджень низки науковців починаючи з 20-х – 30-х років ХХ століття до сьогодні. За цей час вдалося зібрати низку історіографічних напрацювань, серед яких різні матеріали доби ЗУНР, спогади держаних, політичних, військових діячів тієї доби, низка наукових праць, монографій, наукових статей тощо. Серед сучасних дослідників можна відзначити О. Головкова, М. Кугутяка, М. Манолакакіса І. Лисяка, І. Бреуса Ю. Довгана, І. Монолатія, А. Тремблецького та інших. Зокрема, найперші дослідження основних віх його життя були опубліковані А. Чайківським, О. Карпенком, А. Чайківським, І. Боберським, Л. Цегельським, М. Грушевським. В другій половині його життя та діяльність досліджували І. Сіхоцький, В. Верстюк, М. Заклинський, М. Кравчук, В. Кучабський, В. Верстюк, О. Дзюба та інші.

У сучасній історіографії активізувалося вивчення військово-політичної діяльності видатного діяча, а саме його ідеологічних поглядів, становлення як політика та військового, аналіз основних здобутків тощо. Загалом військово-політична діяльність Вітовського в українській історіографії оцінюється позитивно. Зокрема, відзначаються його досягнення, серед яких: формування куреня УСС, відмова присягати на вірність Австрії, внесок у розвиток освіти на Волині, організація Листопадового Чину, протистояння російській армії, активна громадянська позиція тощо. Важливо також, що Дмитро Вітовський був одним з перших членів уряду, який запропонував негайний військовий союз з Наддніпрянщиною.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Д. ВІТОВСЬКОГО

2.1. Формування і становлення світоглядних орієнтацій діяча

Дмитро Вітовський народився в листопаді 1887 року поблизу міста Галич в селі Медуха (сьогодні це село Дубовецької сільської громади Івано-Франківської області). В історичній науці дата його народження є предметом дискусій. Відомі дослідники І. Ходак та В. Полек говорять, що народився діяч 8 листопада 1887 року. В свою чергу, П. Арсенич та І. Коваль зазначають, що Д. Вітовський народився 6 листопада. Точно відомо, що він народився в родині представників старовинного українського шляхетського роду Вітовських[61].

Батько хотів дати Вітовському добу освіти. Він віддав його до сільської початкової школи, а згодом, у 1899 році - до Станіславівської польської гімназії. Обравши гімназію, батько визначив і напрям навчання сина - гуманітарний. Пізніше, після закінчення гімназії, у зв'язку з матеріальною скрутою сім'ї, батько змушений був віддати сина не до української Педагогічної чи Селянської бурси, а до бурси Св. Миколая, яка була під контролем русофілів[29].

Регулярна фінансова підтримка з боку російського уряду робила життя в Миколаївській бурсі максимально дешевим, а вихідці з дуже бідних селянських родин іноді мали змогу жити там безкоштовно. Натомість вони піддавалися постійній русофільській пропаганді в закладі, яка мала на меті переконати українську молодь у тому, що вони насправді є «росіянами», а української нації як такої не існує. Така позиція була неприйнятною для Д. Вітовського, через що він постійно вступав у дискусії з керівництвом бурси[57].

У 1905 році Д. Вітовський був змушений покинути Миколаївську бурсу через відверту ворожість до нього її московського керівництва. Відтоді він жив у Педагогічній бурсі, заробляючи на прожиття викладанням лекцій у платному гуртожитку. Підготовка до викладу лекційного матеріалу забирала багато часу, який старшокласник до цього витрачав на самоосвіту та громадську діяльність

в рамках самоосвіти. Однак це не завадило йому успішно скласти атестат зрілості і 28 липня 1907 року закінчити Станіславівську польську гімназію[24].

Своє навчання Вітовський продовжив вже на правничому факультеті Львівського університету. З серпня 1907 року він приступив до навчання на заочній формі, так як денна коштувала грошей. Це дозволяло студенту одночасно з навчанням в університеті працювати в адвокатській конторі Ю. Партицького у тодішньому Станіславі. Тут, з невеликими перервами, Д. Вітовський працював до 1913 року[61].

Водночас, коли Дмитро приїжджав до Львова на навчання, він скористався можливістю відвідувати лекції з історії Європи українського історика Михайла Сергійовича Грушевського, майбутнього голови Центральної Ради Української Народної Республіки[60,с.99].

Після року навчання Д. Вітовський був змушений перервати навчання для однорічної військової служби в австрійській армії, яку він завершив завдяки своїй організованості, відповідальності, дисциплінованості у званні хорунжого. Після демобілізації у 1909 році він відновив навчання на другому курсі юридичного факультету Львівського університету, але не затримався у Львові надовго. На тлі протестів українських студентів, що охопили університет у 1910 році, Д. Вітовського, як одного з найактивніших його учасників, було засуджено до ув'язнення та виключено з лав студентів університету[65].

Після ув'язнення він зосередився на подальшій роботі в станиславівській адвокатській конторі Ю. Партицького. Також, в 1912 році він відновив навчання, але вже в тодішній Західній Галичині, в Краківському університеті, і завершив його перед початком Першої світової війни[5].

Таким чином, протягом 1890-1910-х років Дмитро Вітовський встиг пройти шлях від учня початкової сільської школи до учня Станіславівської гімназії, де йому довелося боротися за свою українську ідентичність та саомусвідомленість у дискусіях з учителями та керівництвом Миколаївської бурси, де Вітовський прожив шість з восьми гімназійних років навчання[5].

Вступаючи у 1907 році на правничий факультет Львівського університету, він залишався свідомим українцем, і, через високу громадську активність на активне відстоювання власної позиції та інтересів свого народу в пік студентський протестів був затриманий та виключений з правничого факультету і змушений продовжувати навчання в іншому кінці Галичини, в Краківському університеті, де завершив навчання якраз перед початком Першої світової війни в 1914 році[60,с.132].

Слід підкреслити, що під час навчання Дмитро багато уваги приділяв громадсько-політичному життю Галичини. Ще гімназистом Дмитро став членом самоосвітнього українського таємного гуртка («Самоосвітній гурток»), в якому разом з однодумцями - Дмитром Дем'янчуком та братами Романом, Леонідом і Корнілом Заклинськими і іншими на вихідні дні ходили по селах та проводили просвітницьку роботу, обговорюючи актуальні суспільно-політичні теми, читаючи праці з історії, організовуючи аматорські вистави[5].

Вітовський особисто неодноразово виступав з промовами. Крім того, кружківці налагодили тісну співпрацю з читальнями «Просвіти» в селах Станіславщини, а також з членами Національно-демократичної та Радикальної партій, які також кожні вихідні виїжджали в села для організації політичних дискусій, просвітницьких ініціатив та різноманітних тематичних зустрічей. Варто підкреслити, що як правило, села для таких дійств обирали ті, які найбільше перебували під впливами русофільського руху[67].

Також, таємний гурток мав і власну невеличку бібліотеку, в якій зберігались книги на історичну та політичну тематику. Загалом варто зазначити, що ідеологічно всі члени гуртка, в тому числі і сам Вітовський на той час перебували під ідейним впливом праць Драгоманова. Щоб зрозуміти причину цього, варто розуміти історичний та політичний контекст, тих подій, в яких навчалися станіславські гімназисти і Д. Вітовського зокрема[24].

Наприкінці XIX століття перша українська партія - Русько-українська радикальна партія (РУРП), проголосила вимогу створення незалежної держави як стратегічну політичну мету української нації[15]. Цю ідею дуже активно

підтримали українські студенти.. А в період з 1906 року по 1907 рік по всій Галичині проходила хвиля акцій та мітингів, з проханням до Відня провести виборчу реформу. Водночас у краї значно зросла мережа читалень вже згаданої «Просвіти», а також, популярних організацій серед молоді на той час «Січі», «Сокола» та «Пласту», які також багато уваги приділяли громадській активності молоді, фізичному вихованню та українській національній ідеї[22].

Водночас, національний рух у Наддніпрянщині у 1900 році також значно посилювався. У цей час у Харкові почала діяти перша українська партія в регіоні - Революційна українська партія (РУП). Тоді ж була опублікована брошура Міхновського, під назвою «Самостійна Україна», в якій він критикував виключно культурницьку діяльність народників і доводив необхідність політичної боротьби за незалежність України та українську національну ідею. Під впливом РУП серед селянства Полтавщини у 1902 році відбувся перший масштабний селянський страйк[59].

Революція 1905-1907 років, що спалахнула в Російській імперії після поразки у війні з Японією на Далекому Сході, принесла українцям Наддніпрянщини нетривалі, але значні полегшення окупаційного режиму, які сприяли розвитку українського: було скасовано попередню заборону на українську книгу, періодику та газету, українські громади серед учнів та студентів було легалізовано, що неабияк посприяло збільшенню їх членів. Хоча у 1907 році російська влада придушила революційні процеси, успіхи попередніх років не залишилися непоміченими і задали темп для подальшого розвитку українського національного руху на Наддніпрянщині[56].

Революція склала сильний вплив на світогляд і діяльність членів і Станіславівського таємного гуртка та особисто на формування світогляду Д. Вітовського. Виявилось, що селянство не було таким пасивним та неосвіченим, як прийнято було вважати, а навпаки – активним та потенційно здатним до масштабних повстань, в тому числі і в Галичині. Через це члену таємного гуртка поступово ставали прихильниками радикальних способів боротьби за

права і свободу української нації, а погляди Драгоманова здавалися їм досі актуальними[56].

Далі діяльність гуртка перейшла у діяльність «Станіславівської громади», з якого вийшли відомі діячі української історії та культури, серед яких можна виділити Костя Левицького, Осипа Терлецького, Мелітона Бучинського, Михайла Лозинського та інших.

Активна діяльність гімназистів-«гуртківців», не залишилася непоміченою керівництвом навчального закладу. Директор гімназії Терліковський суворо заборонив хлопцям займатися позакласною просвітницькою роботою. Він, очевидно, розумів, що вона не є освітньою, а має національно-культурний характер і покликана сформувати українську національну самоусвідомленість та самоідентичність серед селян[67].

Незважаючи на заборону, гімназисти не лише не припинили своєї діяльності, але й ще більше її активізували. Так, у 1906-1907 роках, окрім своєї звичайної діяльності, вони почали видавати літературно-гумористичний журнал «Оса», одним з редакторів якого був Д. Вітовський. У цей час останній щойно розпочав власну літературну діяльність, публікуючи свої вірші та прозу в тогочасній українській пресі як у Галичині, так і на Наддніпрянщині (як під псевдонімами Мстислав Турський або Гнат Буряк, так і під своїм справжнім ім'ям - Дмитро Вітовський)[57].

Водночас, навчаючись у гімназії, Д. Вітовський розпочав свою кар'єру політичного діяча. Приблизно з 1906 року він все більше зближується з політичним осередком Української радикальної партії. Саме гасла цієї політичної сили, які апелювали до розвитку національно-культурного життя всього українства, його об'єднання та побудови власної соборної держави, повністю відповідали поглядам Д. Вітовського[21].

Редактор газети «Діло» і майбутній член уряду ЗУНР Михайло Лозинський має цікавий спогад про цей час. Він писав, що наприкінці 1906 року до нього у Львові прийшов його студент Вітовський як представник таємного Станіславівського гуртка і попросив поради якоїсь революційної

літератури та певних настановних порад. За його словами, їхня організація мала план аграрного повстання проти польських політиків-дідачів, щоб змусити їх поступитися вимогам українців. Лозинський відмовив Вітовському, обграницивши це тим, що такого роду акції не є справою їхнього гуртка, і що юнаки повинні спочатку вивчитись, а вже потім вирішувати, що робити далі[61].

Водночас на початку 1907 році на членів таємного гуртка почали доносити польські гімназисти та студенти-русофіли, з якими гуртківці конкурували за вплив на українських селян. Це призвело до того, що навесні 1907 року адміністрація гімназії вкотре провела виховну бесіду з учнями-українцями з вимогою припинити діяльність кружка, особливо політичну агітацію по українських селах, на сільських зборах і в читальнях, під загрозою виключення за кілька місяців до закінчення гімназії (тоді Вітовський вчився на останньому курсі). Однак студенти продовжили роботу гуртка, вже з елементами конспірації. Наприклад, замість того, щоб носити гімназійну форму, яка вирізняла їх з-поміж іншої молоді, вони, порушуючи гімназійний статут, збиралися на засідання гуртка в звичайному буденному одязі[57].

М. Заклинський так згадував про ті події, що однієї весняної неділі його брати зібрались ходити по селах, коли приходить Дмитро Вітовський у гарному цивільному одязі, готовий до від'їзду. «Тоді він сказав мені, що сталося щось погане». Тоді поляк з гімназії зустрів його на вулиці і запитав, куди він іде в цивільному одязі, але Дмитро придумав якесь пояснення. «Брати оцінили інцидент і вирішили, що причин для страху немає. Цей студент не цікавився політикою та активно не виступав проти українців, але все ж просив щось сказати при зустрічі з ними», - згадує Заклинський[32].

Будучи студентом Львівського університету, Д. Вітовський також активно включався у громадсько-політичне життя краю. Навчаючись у Львові та працюючи в адвокатській конторі Ю. Партицького, він також працював у партійній структурі УРП, продовжував співпрацювати з читальнями «Просвіти» у Станіславівському повіті. Також, Дмитро активно займався

розвитком та формуванням нових відділів організації «Січ» по Станіславівському повіту. Варто зазначити, що це дуже вплинуло на формування світоглядних орієнтацій Дмитра на розвиток національної свідомості української сільської молоді загалом, в першу чергу через специфіку політичних просвітницьких заходів, масові виступи, різноманітні спортивні змагання тощо[17].

Також, варто зазначити, що неабиякий вплив на світогляд Дмитра здійснило повернення з військової служби у 1909 році. Як вже згадувалось, в той час якраз відбувались активні виступи української молоді за виборчі права, за створення українського університету тощо. Тоді ж у липні 1910 року, Дмитро, долучившись до виступів, був затриманий та арештований. А його друга А. Коцка було вбито, внаслідок сутичок між студентами – українцями та поліцією.

Вперше Дмитро став об'єктом тривалого слідства, яке через рік завершилося «101-м процесом» - так його назвала тогочасна українська галицька преса, на сторінках якої він набув широкого розголосу. В результаті судового процесу Д. Вітовського було засуджено до ув'язнення на місяць, позбавлення військового звання хорунжого та виключення з навчання Львівського університету[61].

Однак це лише заохотило Дмитра до протистояння з офіційною владою. Так, у серпні 1911 року Дмитро Вітовський, повернувшись до Станіслава після відбуття покарання, почав планувати та організовувати втечу Мирослава Січинського з місцевої тюрми, що мала назву «Діброва». Мирослава було ув'язнено через замах на тодішнього намісника Галичини, поляка А. Потоцького.

Через кілька років після тих подій, у Львові було створено таємний комітет університетської молоді щодо звільнення Мирослава Січинського з в'язниці, представники якого поїхали до Станіслава, щоб виконати це завдання. В той час другу та соратнику Січинського М. Цеглинському вдалося створити дружні стосунки з кількома тюремними наглядачами у в'язниці, які

допомогли зв'язатись з Січинським за допомогою зашифрованих листів. Проте, з часом це став помічати керівник місцевої поліції, після чого Цеглинський та решту виїхали з міста, а за справу взявся особисто Дмитро Вітовський, з яким слени комітету контактували до того[29].

У листопаді 1911 року Дмитру вдалося виконати це завдання. Він якось таємним чином визначив серед охоронців в'язниці українця, після переговорів з яким той погодився посприяти в організації втечі М. Січинського. Так одного листопадового вечора вдалось вивести Січинського з камери у формі охоронця за межі в'язниці до парку неподалік, де на нього вже вартував Вітовський. Після цього Дмитро відвіз М. Січинського на таємну квартиру в іншому кінці міста, де його переодягли в селянський одяг і того ж дня вивезли з міста[67].

Сам утікач, М. Січинський, також згадує про втечу: «Зі світу йшли чутки, що планується моя втеча. Головні плани робив мій товариш Цеглинський, який вів переговори з дозорцями тощо. Вітовський також був близький до цього... На головній брамі стояв польський вартовий . Мій конвоїр віддав йому честь, і він відчинив двері у двір. Там була ще одна хвіртка, і там стояла військова варта. Ми вийшли. На вулиці стояла рясна, зоряна ніч... Вітовський був у парку. Ми привіталися з ним. Він сказав мені, куди йти. Я пішов через місто. Я зайшов до будинку, де на мене чекали двоє селян з еліанським одягом, в який я одразу ж переодягнувся... Як переодягнувся, одразу ж селянами я пішов у село»[67].

М. Заклинський теж в своїх спогадах згадував про те, що був дотичний до організації втечі Січинського з «Діброви».[35] Він змін описати подальші події та дії Вітовського в той час. Він говорить про те, що наступного ранку після втечі до мого брата прибіг один з моїх знайомих з цієї звісткою, що Січинський втік учора з в'язниці, а по вулицях бігала поліція, перевіряла кожного перехожого чоловіка... На третій день після втечі брат передав мені плащ та накидку як сказав, щоб я хутко відніс Вітовському. Це могло стати в нагоді, якщо б довелось переодягати втікача в міський одяг. Коли він розпаковував пакунок і помітив на папірці нашу адресу, але одразу її замазав чорнилом від ручки».

«Увечері я був у бібліотеці Спілки Української Молоді, де я працював тоді бібліотекарем, - писав Заклинський, -... Я помітив, що Дмитро хоче мені щось повідомити. За хвилину привітні люди вийшли, а натомість зайшли інші. Тоді Вітовський заговорив зі мною таким тоном, ніби продовжував розмову і сказав, що подібні злочини розкриваються до 10 років. Я тоді добре розумів про що він.

Через два дні Д. Вітовський ввечері в будинку Товариства «Українська бесіда» переглядав різні видання, літературу, часописи, особливо польські. Заклинський говорив про те, що поліція продовжувала обшуки та здіймала великий галас, нападала на українців, через ту втечу. Те, що Дмитро прочитав того вечора в польських часописах було дуже важливим. Польські газети стверджували, що до цього часу поліцейські обшуки йшли в хибному напрямку. Лікаря, доктора Яросевича, якого підозрювали в тому, що перед втечею він кілька разів приїжджав до Черновець на машині, відпустили через брак доказів. Ознаки, мовляв, вказують на те, що втеча була справою рук молодих людей. Зараз поліція звернулася до них. Тоді стало зрозуміло, що поліція підозрює Вітовського та розшукує його[58,с.123-127].

З спогадів Заклинського стає зрозумілим, що Вітовський був у полі зору поліції як активіст радикальної партії і як учасник бунту в університеті попередніх років. Дмитро чека арешту, він думав, що це може статися того ж вечора, коли вийшов з приміщення «Української бесіди». Тоді він переймався через це, адже за собою носив кілька тисяч корон, які були власністю конспіративного комітету. Пояснення на те, звідки в нього ці гроші, будучи студентом Дмитро навряд би знайшов[5].

Тому в той день в «Українській бесіді» він покликав до порожньої кімнати свого колегу-адвоката, клієнта, пояснивши ситуація, попросивши того заховати гроші на деякий час. Однак знайомий злякався поліції, попросивши залишити його в спокої, бо боявся за свою сім'ю. Тоді Вітовський звернувся до доктора Яросевича, якого напередодні звільнили з в'язниці. Той погодився, бо

був сміливою людиною і активно займався громадською діяльністю. Однак поліції не вдалося вийти на слід таємного комітету та Дмитра[67].

У 1912 році Дмитро Вітовський розпочав інтенсивну роботу в Українському студентському союзі, зокрема увійшовши до його керівництва. Під час свого членства, Дмитро підняв питання про необхідність активної військової підготовки української молоді. Так, 15 грудня 1912 року на загальних зборах Союзу було підтримано цю пропозицію і проголосовано за її ухвалення. А на наступний день Міжпартійний комітет мав подати розроблену програму на затвердження владі статут Українського стрілецького товариства[34].

Водночас Д. Вітовський продовжував свою роботу в Радикальній партії та українських культурно-просвітницьких товариствах. Так, навесні 1912 року він долучився спільно зі студентським товариством «Українська молодь» до організації святкування річниці з дня народження Шевченка Тараса Григоровича у Станіславівському повіті. А через 2 роки був одним з ініціаторів організації урочистостей у цьому ж повіті з нагоди 100-річчя від дня народження Тараса Шевченка[27].

Під час організації святкування до 100-річчя від дня народження поета, Єпископ Станіславський Є. Хомишин виступив категорично проти масштабного національного вшанування пам'яті Шевченка. Дмитро дуже обурився таким вчинком та влаштував протидію так званому духовному наставнику. Зо що його було заарештовано вдруге, за кілька днів до початку Першої світової війни. Також, його було знову покарано пониженням у військовій ієрархії від старшого кадета до підпоручика[20].

Отже, помітним є те, що шкільне та студентське життя, яке Дмитро особливо активно ввів, суттєво вплинуло на формування його світогляду та ідеологічних вподобань. Неабиякий вплив також здійснила і смі'я діяча, яка походила з українського шляхетного роду та суспільно-політичні процеси, які відбувалися в той час. Так, під час навчання у Львівському та Краківському університетах Дмитро встиг проявити свої лідерські та організаторські

здібності, долучитися до діяльності самоосвітнього українського таємного гуртка, українських культурно-просвітницьких товариств, Української радикальної партії тощо. А головне - чітко усвідомити власну українську ідентичність перед обличчям спроб польських і русофільських впливів та зрозуміти доцільність та потребу досягнення незалежності української державності.

2.2. Військово-політична діяльність Д. Вітовського

З початком Першої світової війни питання власної української державності гостро постала в українському суспільстві. З перших днів війни українці, які проживали на Галичині відреагували на початок військових дій досить швидко та організовано. Так було сформовано було утворено Головну Українську Раду (ГУР) на чолі з К. Левицьким, радикалом М. Павликом та соціал-демократом д-ром М. Ганкевичем. У своєму маніфесті від 3 серпня 1914 року ГУР закликала українців заходу стати в один стрій проти царської імперії [60, с. 212]. 6 серпня 1914 року ГУР звернулася до західно-українського населення із закликом вступати до лав УСС з метою «відірвати від російської імперії всю Україну...»[27].

До лав Легіону УСС з перших днів його заснування став й Д. Вітовський. Вітовський одразу почав активно працювати на новій посаді організаційної секції УБУ. Водночас підстаршину Д. Вітовського було обрано очільником першого львівського куреня УСС з моменту його створення, також він та став його комендантом. 7 вересня 1914 року Шухевич замінив його на посаді коменданта півкуреня УСС. А Вітовському булоо доручено командування новосформованою сотнею, яка розмістилася в с. Страбичеві[60,с.216].

Слід зазначити, що сотня Дмитра напрочуд швидко навчалася, настільки швидко, що до Д. Вітовського просились стрільці з інших сотень, щоб пройти навчання. Дмитро ж не відмовляв жодному бажуючому, радо приймав нових, а на їх місця відсилав вже натренованих. В результаті вже на осінь 1914 року сотня Вітовського була однією з найкращих у всьому Легіоні. Високий бойовий і моральний дух стрілецької сотні Вітовського була, насамперед, заслугою самого Дмитра. Адже той постійно багато вимагав від бійців, дивився, щоб не перетяжати працею одних стрільців на кошт других. Важчі завдання роздавав лише витривалим – ти хто сам зголошувався[5].

В результаті такої підготовки, вже восени розвідницькі двадцятки сотні Д. Вітовського змогли пробратись в глибокий тил противника, добросовісно виконували свої завдання. В жовтні 1914 року сотня Д. Вітовського мужньо

обороняла гору Кобилу навіть тоді, коли її покинули регулярні австрійські сили. Взимку 1914–1915 років сотня Вітовського проявляла неабияку відвагу в ворожій розвідці. В результаті такої успішної служби, австрійське командування змушене було визнати заслуги Д. Вітовського і знову присвоїти йому старшинське звання сотника[67].

Під час вишкілу свого Легіону, Вітовський також займався політичним, національним вихованням бійців, активно поширював ідеї українського патріотизму. В цьому напрямку роботи Дмитро Дмитрович покладался на близьких соратників, зокрема на свого заступника – чотаря І. Балюка. Так, весною 1915 року гурток, очолюваний ними, сформував основні ідейні засади стрілецького руху: «Наша мета – Незалежна і Соборна Українська Держава».

Тоді ж була сформована ідея формування фонду Українських Січових Стрільців та щомісячного часопису стрілецтва «Шляхи», котрий виходив у 1915–1918 роки у Львові та фінансувався в основному коштами з цього ж фонду. За цей період було надруковано 44 номери періодичного видання. Згодом Вітовський звернувся до Коша УСС, з метою проведення мобілізації і підготовки українських молодиків Східної Галичини для служби в легіоні УСС. Командування Коша підтримало звернення та надало підтримку у видавництві часопису «Шляхи», а також залучило до співпраці Дмитра Донцова. Також почався процес масового поширення стрілецьких ідей та цінностей серед молоді[45,с.45].

Як відомо, весняні бої на Східному фронті 1915 року стали переломним моментом у військовій кампанії. На початку червня сотник Д. Вітовський зі своїми вояками почав звільняти села Галицького повіту, а 27 червня 1915 року українські війська увійшли до Галича. Після вступу до міста Д. Вітовський видав наказ про підняття синьо-жовтого прапора над міською ратушею. 3 липня 1915 року Д. Вітовський очолив визволення рідного села Медухи, де його стрілецьку сотню зустрічали зі спеціально спорудженої тріумфальної арки[57].

Наприкінці серпня 1915 року розпочався новий німецько-австро-угорський наступ. Нарешті, 1 листопада 1915 року підпічні сотника, переслідуючи російського ворога, який начебто відступав, потрапили в засідку в Раковецькому лісі біля села Семиківці, і тут тривав триденний бій, в якому брали участь два стрілецькі курені. В результаті 2 роти потрапили в російський полон, багато січовиків загинуло, а ще більше отримали поранення різного ступеня тяжкості. Дмитро Вітовський опинився серед останніх. В результаті його сотня, одна з найкращих у Легіоні УСС, фактично припинила своє існування, а сам Дмитро Вітовський лікувався у Львові, а згодом у розташуванні Коша УСС, який тоді дислокувався у селі Свистільники (нині Світанок) Рогатинського району[67].

Д. Вітовський повернувся до лав Легіону УСС у 1917 році. У середині квітня 1917 року сотник Д. Вітовський разом з іншими представниками УСС був відкликаний до Коша. Тут він отримав нове призначення - ад'ютантом командира Стрілецького корпусу, який очолював М. Тарнавський. Завдяки своїй наполегливій, виваженій та мудрій позиції Д. Вітовському вдалося зберегти частини УСС протягом усього 1917 року, не допустивши їх саморозпуску[60,с.223].

Коли за угодою між Українською Центральною Радою та Німеччиною німецько-австрійські війська прибули на Наддніпрянщину для визволення України від більшовиків, у березні-квітні 1918 року сотник Д. Вітовський був референтом з українських справ при штабі 25-го австрійського корпусу генерала Гофмана. Коли австрійці прийшли до Кам'янця, сотник Вітовський отримав доручення відібрати з легіону сотню найкращих стрільців. Перед сотнею було поставлено завдання інформувати населення про дружні наміри Австро-Угорщини щодо України. Пізніше Д. Вітовського призначили комендантом Жмеринки, але згодо він повернувся до частин УСС[60,с.225].

Чим ближчим здавалося закінчення Першої світової війни, тим частіше тогочасна політична еліта обговорювала питання повоєнного світоустрою. Черговим поштовхом у цьому плані стало проголошення незалежності

Української Народної Республіки на території Наддніпрянщини. У березні та квітні 1918 року Вітовський став референтом з українських справ при штабі 25-го австрійського корпусу генерала Гофмана. Перебуваючи на посаді, він відстоював українські інтереси, намагався послабити тиск на українських селян з боку німецько-австрійської та гетьманської адміністрацій[27].

4 жовтня 1918 року Австро-Угорщина та Німеччина звернулися до президента США Вільсона з пропозицією розпочати мирні переговори на основі його «14 пунктів». 12 жовтня 1918 року делегація УНР на чолі з її лідером Є. Петрушевичем оголосила про такі ж наміри під час візиту до австро-угорського імператора Карла I. Представники української громадськості поставили до відома монарха про плани скликати з'їзд Східної Галичини і Буковини, на якому планувалося сформувати Українську Національну Раду. У відповідь, Карл I, видав 16 жовтня 1918 року Маніфест «До моїх вірних австрійських народів», в якому проголосив, що відтепер розпочинається перебудова вітчизни вітчизни на її природних й тому найповніших засадах. Після фактичного відродження української державності на теренах Східної Галичини та Буковини Українську Національну Раду було розділено на три Делегації: Львівську, Віденську і Буковинську, які очолили відповідно Є. К. Левицький, Петрушевич та О. Попович[20].

Для української громадськості Східної Галичини гостро постало питання формування власних збройних сил для потенційної боротьби з поляками. З цією метою було створено комісію у складі доктора Осипа Назарука, Тим часом, у першій половині жовтня 1918 року до складу ЦВК увійшли нові члени, представників Легіону УСС, серед яких М. Гірняк, та В. Гагарін, В. Сгаросольський та Д. Паліїв, який став референтом. До кінця жовтня 1918 року ЦВК працював без коменданта[61].

Лише 18 жовтня УНР, апелюючи до того, що Комітет має очолити авторитетна людина з досвідом організаційної та військової діяльності, обрала Д. Вітовського на цю посаду. 24 жовтня 1918 року таємна нарада УСС доручила Д. Вітовському негайно переїхати до Львова і очолити новостворений

Комітет. [25]Однак Дмитро Вітовський прибув до Львова лише через кілька днів, 29 чи 30 жовтня, а до того часу обов'язки першого коменданта виконував П. Бубела.

30 жовтня УНР у Львові видала постанову про невиконання розпоряджень польської Ліквідаційної комісії у Східній Галичині та декрет про визнання Легіону УСС основою "національної окружної сили Української держави", але жодних реальних заходів щодо перекидання в регіон стрілецьких чи бойових частин, сформованих з українських вояків, які перебували на сербському та італійському фронтах і в Наддніпрянщині, не було вжито[67].

А такому разі, якщо 30 жовтня під час засідання УНР Д. Вітовський погодився почекати з переворотом, то 31 жовтня, коли стало відомо про плани польської Ліквідаційної комісії прибути до Львова 1 листопада, він як голова ЦВК вирішив діяти негайно. На його вимогу вранці 31 жовтня 1918 року на засіданні ЦВК було оперативно прийнято рішення про організацію збройного повстання 1 листопада у Львові та Східній Галичині. У цей момент представники львівської делегації УНРади все ще намагалися домогтися офіційної, мирної передачі влади в Східній Галичині українському представницькому органу влади. Тоді вони поїхали на аудієнцію до галицького намісника, генерал-полковника Карла фон Гюйна. Делегацію очолив тоді К. Левицький[60,с.234].

Відсутність результату від цієї зустрічі ще більше вмотивувала Вітовського на рішучі кроки. Під час засідання УНР, що відбулося одразу після цього походу, Д. Вітовський вирішив повністю заперечити будь-яку очікування та заявив про перехід до кардинальних дій та зазначив про готовність до здійснення перевороту, більше неможливо відкласти, в інакшому разі він візьме на себе відповідальності за подальші події[24].

В Той ж час ЦВК змінили свою назву на Українську генеральну команду (УГК), яка очолила подальше постання. Штаб організації сформувався Народному Домі. О 8 годині вечора 31 жовтня 1918 р. Д. Вітовський розпочав свою нараду перед виступом, на якій в черговий раз заявив, що чекати з

повстанням більше не можна, перелічив головні об'єкти у Львові, які необхідно було захопити, призначив командирів загонів, та представив план зі встановлення контролю над всім містом. О 04:00 годині ранку 1 листопада 1918 року розпочався Листопадові Чин - збройний виступ українських військових формувань у Львові, що поклав початок національно-визвольній боротьби по всій Східній Галичині[29]. о 07:00 ранку Д. Вітовський з'явився до голови УНР К. Левицького і доповів йому, що українське військо зайняло місто без пролиття крові і взагалі без жодних жертв і що створено всі підстави для того, щоб УНР перебрала владу у Львові. Після звіту Д. Вітовський надіслав телеграму й до Наддніпрянщини, на адресу Українського Національного Союзу із текстом «Зайнятий українськими військовими Львів посилає поклін Києву, столиці Соборної України!»[61]

У другій половині дня 1 листопада 1918 року фон Гін офіційно передав владу УНР, передавши керівництво своєму заступнику В. Децикевичу. Останній на прохання делегатів УНР оголосив, що згідно з оголошенням від 16 жовтня 1918 року одностайним бажанням українського населення передає свій уряд Українській Національній Раді[60,с.232].

Після збройного виступу українських військових формувань у Львові розпочався процес становлення Української держави у повітах краю. Про його перебіг свідчать звіти представників Української Національної Ради, голів новостворених повітових урядів, кур'єрів. Однак найбільше значення для зміцнення української влади в регіоні мала ситуація у Львові, столиці Східної Галичини. Ставши військовим комендантом міста, Д. Вітовський заявляв, що «ми взяли владу у Львові не для того, щоб розпочати війну . Ми не хочемо війни. Наше завдання - встановити і підтримувати порядок в краї»[5].

Тим часом, 1 листопада 1918 року у другій половині дня польські нелегальні військові розпочали збройний опір українській владі, на львівських вулицях спалахнули збройні сутички між українськими патрулями та польськими бойовиками. Це був початок довгої польсько-української боротьби за Східну Галичину.

Ситуація в місті ускладнювалася з кожним днем. Переважно польськомовне населення міста прямо чи опосередковано підтримувало польські формування, допомагаючи їм розвідданими, донесеннями, вступаючи до військових частин. Натомість чисельність українських збройних формувань зменшувалась суттєво. Багато з них просто розбігалися по домівках, не виконуючи наказів військової влади. Таким чином, до 2 листопада залишилося лише близько 670 українських солдатів[5].

На цьому тлі польські військові активізувались і швидко зуміли встановити контроль над окремими районами Львова. У зв'язку з цим Д. Вітовський навіть був змушений видати «Пересторогу» до мешканців міста, в якій попереджав про каральні заходи проти тих мешканців будинків, з яких будуть обстрілюватися українські патрулі та підрозділи. Так як підкріплення УСС не було, 2 листопада Д. Вітовський офіційно заявив для Левицького звільнення і повторив це 3 листопада. УНР призначила на посаду командуючого військами у Львові отамана Г. Коссака [27].

Зрозуміло, що відставка Д. Вітовського могла мати непередбачувані наслідки для українських частин у Львові, особливо в моральному плані. Адже людина, яка віддала наказ про збройне повстання в збройне повстання в краї, який закликав до побудови власної держави, раптом, у найкритичніший момент цієї боротьби, раптом, у найкритичніший момент повстання, пішов. Тому офіційна преса опублікувала лише опублікувала лише повідомлення про призначення отамана Г. Коссака на посаду коменданта українського війська у Львові без пояснень[20].

9 листопада 1918 року львівська делегація УНР передала виконавчу владу Тимчасовому уряду на чолі з Костем Левицьким. Серед інших, секретарем військових справ було призначено полковника Дмитра Вітовського. Наступного дня, 10 листопада, він разом з іншими склав присягу перед Радою УНР, пообіцявши вірно служити українському народові. З першого ж дня свого призначення секретар військових справ розпочав роботу з формування регулярних військових частин майбутньої Галицької армії[21].

13 листопада Д. Вітовський видав указ, який окреслив принципи мобілізаційних заходів: територія Східної Галичини мала бути поділена на 3 військові області: Львівську, Станіславівську і Тернопільську, кожна з яких мала складатися з 4 військових округів. Водночас документ оголошував мобілізацію чоловіків віком до 50 років, а також призов юнаків 1883-1901 років народження. Також було прийнято рішення про передачу всього військового майна колишньої австрійської армії, у власність новоствореної ЗУНР[24].

Того ж дня він підготував «Тимчасову санітарну інструкцію Державного секретаріату військових справ». У них наголошувалося на необхідності вжиття наступних заходів: 1) командування округу повинно призначити лікаря-українця як санітарного референта окружної команди; 2) лікарі повинні якнайшвидше підпорядкувати собі всі медичні заклади округу і пристосувати їх до потреб армії; 3) якнайшвидше надіслати до Державної військової служби список усіх військово-медичних закладів, інформацію щодо їхнього стану та персоналу, який погодився служити; 4) організувати при кожній окружній команді медичну комісію для проведення медичних оглядів мобілізованих осіб тощо[60,с.245].

Починаючи з 15 листопада Д. Вітовський почав відвідувати повіти Східної Галичини з метою налагодження ефективної роботи місцевих військових комісаріатів та проведення активної пропагандистської роботи серед цивільного населення. Зокрема, 18 листопада державний секретар військових справ відвідав Тернопіль, Станіславів та Коломию[67].

22 листопада 1918 року українські війська були змушені залишити Львів, створивши оборонну лінію на схід від міста. Сам уряд ЗУНР переїхав спочатку до Тернополя, а наприкінці грудня 1918 року до Станіслава, де розмістився в колишньому будинку дирекції залізниці, а УНР - у приміщенні кінотеатру під назвою «Австрія»[57].

Важливим напрямом роботи Д. Вітовського на новій посаді стала допомога в організації урядових сил безпеки. 13 листопада спільно з К. Левицьким підписав розпорядок №1, в якому стверджено ліквідацію колишньої

австрійської жандармерії. Водночас було доручено створювати українську жандармерію. 14 листопада 1918 року Р. Перфецький і УНР видали наказ, в якому йшлося про порушення щодо формування жандармерії, в силових структурах ЗУНР. Д. Вітовський відреагував одразу ж, видавши наказ звернення «До всіх українських військових команд». 16 листопада 1918 року він спільно з К. Левицьким видали розпорядження ДСВС про військове судівництво[47].

Слід зазначити, що впродовж листопада 1918 – лютого 1919 років Вітовському вдалося сформувати основу Галицької Армії, яка була добре підготовлена та вмотивована національним орієнтуванням на об'єднання ЗУНР та УНР в одну українську державу, як і сам Вітовський. Він вітав рішення УНР та Державного Секретаріату щодо доручення Л. Цегельському та Д. Левицькому про запуск підготовки документів для об'єднання українських державних утворень. Підтримав Д. Вітовський й підписання попереднього акту злуки між ЗУНР та УНР, котрий був укладений 1 грудня 1918 року Фастові між обома сторонами. 2 січня 1919 року Дмитро пропонував зважено підходити до процесу об'єднання та конкретизувати документотворчий процес з обох сторін. Він наголошував, що будь-яке об'єднання буде нежиттєздатним без справедливого договору між ЗУНР та УНР[28].

3 січня 1919 року УНРада ухвалила об'єднання Західноукраїнської Народної Республіки з Українською Народною Республікою. Тоді ж було обрано 60 делегатів на чолі з Л. Бачинським, які мали поїхати до Києва і підписати Акт злуки. До складу цієї делегації ввійшов і Д. Вітовський. Ввечері того ж дня у Станіславові відбувся військовий парад на честь прийняття закону про Злуку[51].

4 січня 1919 року Д. Вітовський видав спеціальний Універсал до Галицької армії, в якому оголосив про реалізацію ідеї соборності українських земель і закликав докласти максимум зусиль і старанності, для утвердження єдиної відроджуваної української держави. Д. Вітовський говорив: «Всі наші діти будуть прославляти нас і сипати квітами і благословляти вільними устами,

бо вибороли їм землю і волю - ви вибороли їм з п'ятсотлітньої неволі злих польських панів! Нехай не буде серед вас млявих і втомлених, нехай ніхто не дрімає, не відступає від бою з кривавого поля, поки ми не здобудемо наші землі, які були захоплені поляками...»[28].

Водночас Д. Вітовський продовжував зміцнення Галицької армії, з метою переходу від оборонних боїв до наступів по всій лінії польсько-українського фронту. Однак розбіжності навіть всередині західноукраїнського політикуму не завжди сприяли цьому. Зокрема, активну дискусію викликав приїзд до Станіслава 30 грудня 1918 року українських вояків із Закарпаття, які прибули з проханням про допомогу у захисті національних інтересів у контексті боротьби з угорськими військами[77].

Вітовський, навпаки, був категорично проти. Він не хотів розпорошувати сили Галицької армії, а також вважав небажаним, коли ЗУНР перебувала у складній геополітичній ситуації між поляками та більшовиками, загострювати її відносини з досі нейтральною Угорщиною. Крім того, 19 грудня 1918 року М. Аликевич за дорученням Д. Вітовського розпочав переговори з Будапештом про встановлення торговельних відносин. Тому Д. Вітовський жодним чином не хотів загострювати з ними відносини. Однак С. Голубович вимагав визначити чисельність збройних сил для військової акції на Закарпатті. Д. Вітовський відповів, що готовий вислати лише один курінь. Така відповідь задовольнила його, і він наказав телеграмою Коломийській окружній команді вирушити на Закарпаття, а Федоровичу очолити експедицію. Таким чином, Коломийський курінь розпочав наступ 7 січня 1919 року. Спочатку були навіть певні успіхи[46]. Вже 17 січня, в той час, коли на засіданні Ради Державних Секретарів ЗУНР було ухвалено рішення про запровадження на Закарпатті української адміністрації та вирішено відправити її делегатів до Будапешту, Коломийський курінь вже розпочав відступ із раніше звільнених сіл під тиском румунських військ[57].

У цей час виник певний латентний конфлікт між Д. Вітовським та Є. Петрушевичем, який наполягав на залученні австрійських офіцерів до

керівництва Галицькою армією, що не знаходило підтримки у керівника військового відомства ЗУНР. Так, 3 лютого 1919 року на Раді державних секретарів ЗУНР він обурювався "становищем, коли Шаповал сидить у Підволочиську і видає накази". Вирішальним фактором для Д. Вітовського стало самовільне рішення Євгена Петрушевича від 12 лютого 1919 року розпочати чергову військову операцію зі звільнення Львова, що, на думку керівника військового відомства, було недалекоглядним зовнішньополітичним кроком. Як наслідок, 12 лютого 1919 року Д. Вітовський подав у відставку з посади Державного Секретаря військових справ[61].

15 лютого 1919 року газета «Республіка» повідомила про звільнення Дмитра Вітовського. 18 лютого ця ж газета опублікувала лист-подяку полковнику Дмитру Вітовському від Відділу Української Національної Ради за підписом її голови Євгена Петрушевича та Михайла Горбачевського, датований 12 лютого 1919 року.

Того ж дня «Нове життя» опублікувала статтю К. Трильовського, в якій він відзначив величезний внесок Дмитра Вітовського у Листопадовий чин та створення Галицької армії, його провідну роль у формуванні стрілецької ідеології та заслуги перед українцями Галичини: «Для нашої народу було як грим серед ясного неба, що дотеперішній Державний Секретар Військових Справ Д. Вітовський відходить у відставку»[60,с.254].

На посаді державного секретаря військових справ ЗУНР Дмитро Дмитрович Вітовський проявив себе талановитим і мужнім державним діячем, вмілим організатором і керівником, натхненником та ідейним провідником Галицької армії. Головною його заслугою в цей період діяльності стало швидке формування потужної стотисячної армії ЗУНР, яка постала на захист незалежності свого народу[67].

Однак, залишивши посаду, Д. Вітовський не припинив своєї діяльності як член УНР. Так, 15 лютого 1919 р. на її Другій сесії він вимагав рівних компенсаційних виплат як для родин вояків, що перебували на фронті, так і для тих, хто виконував свої обов'язки в тилу. У березні 1919 року на черговому

засіданні Ради УНР він говорив про те, що «Національна Рада... нічого не дала ні селянам, ні робітникам,... потрібно вирішити ситуацію, ухваливши виборчий закон, восьмигодинний робочий день для робітників, а в аграрній реформі треба вирішити, що земля є власників у власність селян - тоді ґрунт для більшовизму буде усунуто»[28].

Однак ще більшу популярність Д. Вітовський здобув у цей період завдяки своїй дипломатичній діяльності, яка була надзвичайно важливою в тих обставинах - польсько-українська війна тривала, і на цьому тлі у Франції розпочалося формування та оснащення польської армії генерала Юзефа Галлера. За таких обставин українська держава була змушена зосередити всі свої зусилля на дипломатії і якщо не просити у країн Антанти матеріально-технічної підтримки, то принаймні забезпечити морально-політичні гарантії[17].

17 квітня 1919 року делегація у складі заступника державного секретаря закордонних справ Михайла Лозинського, члена Ради УНР Дмитра Вітовського та Кульчицького була відправлена на Паризьку мирну конференцію з цими завданнями. 7 травня делегація прибула до Парижа і одразу ж приєдналася до спільної з УНР делегації на мирній конференції, яку очолив Г. Сидоренко. Після прибуття до французької столиці М. Лозинський і Д. Вітовський виявили, що між членами спільної делегації УНР і ЗУНР існують значні розбіжності[51].

Для підписання польсько-українського перемир'я Рада Паризької мирної конференції створила спеціальну «Міжсоюзницьку комісію», до якої увійшли до якої увійшли делегати від Великобританії, так і від США, Італії, Франції на чолі з генералом Луї Бота[61].

Перше засідання комісії відбулося 30 квітня 1919 року. Під час другого засідання Вітовський, відповідаючи на запитання Л. Бота про те, чи буде українська армія виконувати накази його уряду в разі польсько-українського перемир'я, заявив, що Галицька армія є дисциплінованою і він готовий за неї поручитися. Зі свого боку Д. Вітовський наголошував, що в той час, як з 19 березня 1919 Галицька Армія займала лише оборонні позиції, армія генерала

Ю. Галлера, яку Франція ніби планувала використати для боротьби з більшовиками, ставила собі за мету, насправді окупувати Східну Галичину і поширити там польську державність[26]. Так, вислухавши аргументи Д. Вітовського та М. Лозинського, комісія завершила своє засідання 8 травня, а вже 12 травня дипломатична делегація УНР була запрошена на чергове засідання Погоджувальної комісії, де їй було запропоновано проект для підписання польсько-українського перемир'я. Хоча він і передбачав певні територіальні поступки з українського боку, але він був більш сприятливим, ніж проект місії Антанти, розроблений наприкінці лютого - на початку початку березня 1919 року[5].

13 травня 1919 року делегація УНР за підписами В. Панейка, М. Лозинського та Д. Вітовського подала до Міжсоюзної комісії заяву, в якій, загалом погоджуючись на підтвердження перемир'я, пропонувала певні зміни до його проекту. Голова комісії прийняв і заяву, і пропозиції української сторони, висловивши подяку всім членам делегації УНР[23].

Однак польська сторона відмовилася від перемир'я, оскільки Польща вже готувалася до активного наступу, який розпочався 14 травня 1919 року. За таких обставин делегація УНР, розробила ноту до президента Паризької мирної конференції, яку було надіслано наступного дня. Внаслідок чого було запрошено українську дипломатичну місію, але жодних конкретних рішень під час зустрічі не обговорювалося і не ухвалювалося[61].

Наступного дня українських делегатів окремо прийняв Ж. Клемансо. На запитання В. Панейка, яких заходів вжило керівництво Паризької мирної конференції для запобігання наступу польської армії, французький прем'єр зазначив, що "Верховна Рада зажадала від Пілсудського пояснень, чому він продовжує війну, а також нагадала, що армія Галлера була відправлена до Польщі за умови, що вона не піде на Галицький фронт". Загальна риторика Ж. Клемансо давала зрозуміти, що Антанта не втручатиметься в польський наступ у Східній Галичині. Загальна риторика Ж. Клемансо давала зрозуміти, що

Антанта не втручатиметься у подальший перебіг польського наступу у Східній Галичині[60,с.257].

Тим не менше, 27 травня 1919 року М. Лозинський і Д. Вітовський надіслали президенту мирної конференції чергову ноту з різкою критикою і засудженням дій польської армії та вимогою захистити Східну Галичину від анексії офіційною Варшавою. Зазначалося, що саме поляки «зазіхнули на права нашого народу, на землю, на яку не мають права, бо факт завоювання землі перед віками не створює права перед Мирною конференцією, яка проголосила принцип національної справедливості...». Українські дипломати зазначили, що «це факти, які безсумнівно доводять, що польська політика не тільки суперечить основним, провідним принципам Антанти, але й її власним заявам». Однак жодної реакції на звернення не було[60,с.258].

5 червня 1919 року паризька преса повідомила, що Вища рада конференції отримала "пояснення" від глави польської держави Ю. Пілсудського, в якому він стверджував, що наступ у Східній Галичині був розпочатий польськими військами у відповідь на дії Галицької армії. Спростовуючи такі твердження, Вітовський і Лозинський 6 червня 1919 року надіслали ноту голові Паризької мирної конференції. У ній вони зазначали, що військова операція локального характеру не може бути приводом для відновлення широкомасштабних наступальних дій. Однак це рішення залишилося без відповіді[60,с.259].

Зрештою, 25 червня 1919 року Верховна Рада Паризької мирної конференції вирішила «убезпечити широкі верстви населення Східної Галичини від небезпеки, яку становлять більшовики, і дозволити військам Польської Республіки проводити свої операції аж до річки Збруч», таким чином давши дозвіл польській стороні на інтервенцію у Східній Галичині[50].

Реакцією делегації УНР стало підписання ноти до президента конференції на засіданні 2 липня 1919 року, в якій зазначала « Рада своїм рішенням від 25 червня віддала населення української землі під владу її найбільшого ворога,

який має тільки одну мету: винищити український елемент, щоб ця земля стала справді польською»[51].

Дмитро Вітовський трагічно загинув у молодому віці. Попри дипломатичний провал на Паризькій мирній конференції, він вирішив повернутися до керівництва УНР і ЗОУНР, щоб особисто доповісти їм, не довіряючи інформації, яку передавали В. Панейко і С. Томашівський. Приїздом в Україну хотів допомогти виснаженим частинам Галицької армії, які змушені були перейти річку Збруч, відступаючи від поляків. Керівники української дипломатичної делегації запропонували Д. Вітовському маршрут через Румунію[21].

Повертатися вирішив літаком, зафрахтованим у Німеччині. 4 серпня 1919 року він разом зі своїм помічником і соратником Юрієм Чучманом завантажив на борт літака в Бреслау (нині польський Вроцлав) надруковані для Директорії грошові знаки і вилетів у напрямку Кам'янця-Подільського, де в той час перебувало керівництво УНР. Близько 9 ранку над Ратибором літак вибухнув у повітрі за нез'ясованих обставин. Всі люди, які перебували на борту, загинули[20].

Вітовський був похований разом з Я. Чучманом у Берліні 14 серпня 1919 року на Гугенотському цвинтарі. Через дев'ять років, 25 серпня 1928 року, його останки були перепоховані на цвинтарі Святої Гедвіги-Фрідгоф на Лізенштрассе[21].

Отже, фактична окупація Східної Галичини польськими військами та її легалізація рішенням Вищої ради Паризької мирної конференції суперечили державницьким прагненням західноукраїнських політиків, оскільки заперечували існування української держави. Заслуговує на увагу в цьому контексті послання від 3 липня, в якому додатково підкреслювалося, що «це не є українське питання, а не лише внутрішній статут Східної Галичини.

Висновки до 2 розділу

Дмитро Вітовський як свідомий громадянин та активний діяч почав формуватися ще з часів навчання. Ще з гімназії він почав слідувати ідеї українського національного руху. У 1906 р. Д. Вітовський став членом Української радикальної партії, яка ставила своєю кінцевою метою проголошення незалежності соборної Української держави. Будучи студентом правничого факультету Львівського університету, він активно займався політичною та просвітницькою діяльністю серед тодішнього населення, надихнувшись революційними подіями, що відбувались на Наддніпрянщині.

Відслуживши у австрійській армії, Вітовський зміг реалізувати себе як талановитий військовий. Внаслідок чого у 1914 році при створенні легіону Українських Січових Стрільців він був залучений. Д. Вітовський брав участь у багатьох боях стрілецтва, будучи сотником куреня С. Шухевича[67].

Вітовський проводив значну ідейно-патріотичну роботу у своїй сотні, яка вилилася в ініціативу створення стрілецького фонду та видання газети. Д. Вітовський, а за його прикладом й інші офіцери, виховували у вояків почуття глибокого патріотизму, відданості українській ідеї. Також, не можна не виділити його протистояння російській армії за гідність і цілісність України.

У зв'язку з наміром австрійського уряду включити Галичину до складу відроджуваної Польщі, військова нарада закликала до негайного розформування Легіону УСС. Дмитро Вітовський, який був одним з ініціаторів збереження української національної частини, що врятувало легіон, який відіграв вирішальну роль у Листопадовій національно-демократичній революції і став ядром створеної під час війни з поляками Галицької армії[57].

Вітовський став першим державним секретарем військових справ ЗУНР. Вже наступного дня він почав формувати Державне секретарство військових справ, яке мало займатися організацією регулярної армії, її тилу, військовою адміністрацією, мобілізацією та підготовкою поповнення, озброєнням, забезпеченням усім необхідним для ведення сучасної війни. Вітовському вдалося сформувати важливий центр державотворення. Саме завдяки зусиллям

Державного секретаріату у 1919 році Галицька армія вже налічувала близько 100 тисяч вояків і мала 1400 офіцерів[21].

Дмитро Вітовський був одним із перших членів уряду, хто запропонував негайний військовий союз із Наддніпряниною і відправив делегацію до Києва. Вже 1 грудня 1918 року у Фастові було підписано угоду з Директорією Української Народної Республіки (УНР), за якою до Галичини прибули військові частини та потяги зі зброєю і військовим спорядженням. Мрія Дмитра Вітовського про об'єднання здійснилася 22 січня 1919 року, коли він у складі галицької делегації з був присутній на Софійській площі в Києві під час урочистого проголошення Акту Злуки[67].

У Парижі на засіданні комісії Д. Вітовський відстоював ухвалення перемир'я з поляками, проте поляки не погодились і мети конференції не було досягнуто, по при низку звернення до Президента комісії[60].

Таким чином, помітним є те, що Дмитро Вітовський був не лише талановитим військовим, але й талановитим політиком, державником та захисником української національної ідеї.

РОЗДІЛ 3. ВИВЧЕННЯ ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ Д. ВІТОВСЬКОГО НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

3.1. Відображення військово-політичної діяльності Д. Вітовського на уроках з історії: сучасний стан

Після початку російсько-української війни, а особливо повномасштабного вторгнення в українському суспільстві, а особливо в освітньому середовищі, гостро постало питання вивчення історії України в сучасній школі. В зв'язку із чим постала проблема перегляду тем, на який варто акцентувати увагу під час проведення уроків, перегляду постатей, на яких потрібно акцентувати увагу під час дослідження тої чи іншої теми.

Не можна не відзначити роль реформи освіти та запровадження реформи НУШ, завдяки якій було переглянуто програми вивчення, видано нові рекомендації, які розшири творчі можливості учителів історії сьогодні. Також, з'явилися низка нових інтегрованих курсів, в тому числі з історії, на яких можливо розглядати окремі теми сучасної історії більш детальноше.

Проте актуальним залишається питання вивчення діяльності окремих історичних постатей на уроках, які зробили значні внески в історію України, розбудову української національної ідеї та формування майбутньої української державності. В зв'язку із чим актуальним є аналіз сучасних принципів, підходів та програм із вивчення історії в сучасній школі для аналізу стану вивчення значення в українській історії таких постатей як Дмитро Вітовський.

Згідно сайту Міністерства освіти, сьогодні в школі викладають історію відповідно до наступних програм:

Для 10-11 класів:

- Історія України.
- Всесвітня історія
- Історія: Україна і світ (Інтегрований курс)

Для 6-9 класів:

- Історія України.
- Всесвітня історія тощо[72].

Згідно із цих програм вчителям рекомендується розглядати основні теми з історії, відповідно до специфіки профілю класу та року навчання учнів. Так, навчальна програма для 10-11 класів «Історія України. Всесвітня історія» побудована на принципах:

- Науковості;
- Дотримання хронологічної послідовності;
- Національної спрямованості;
- Логічності;
- Пріоритету людського виміру;
- Постановки проблемних завдань;
- Полікультурності;
- Оптимального органічного дотримання пропорцій між політичною, соціальною, економічною, духовною, культурною, історичною та іншими складовими;
- Пріоритеті загальнонаціональної історії, краєзнавства та регіоналістики;
- Виділення різних рівнів історії, зокрема історії повсякдення, мікро-, мкроісторії, регіональної, світової історії та зв'язку між ними;
- Виділенні основних особливостей розвитку та трансформації життя населення світу та України, відповідно до подій з історії України[73].

Відповідно до цих принципів, основні наголоси програми зроблені відповідно до політичних, соціальних, економічних викликів, які виникли у зв'язку з російською агресією та повномасштабним вторгненням, зумовили потребу в перегляді та зміні навчальної програми до відповідності сучасних викликів. Так програма вже доповнена останнім історичним матеріалом, який стосується сучасної війни, враховує сучасну історіографію цих подій та має на меті виділяти наскрізні сюжети з минулого, які пов'язані з сучасною війною та дають пояснити причини та передумови російсько-української війни[74].

Серед таких основних сюжетних ліній в програмі відокремлено:

- історію Русі-України;
- історію Галицько-Волинського князівства,

- історію королівства Руського,
- історію українських земель у середині XIV – початку XVI століття;
- історію модерної України;
- історію війська Запорізького;
- історію Гетьманщини;
- історію перебування українських земель в складі Речі Посполитої, історії війська Запорізького, Гетьманщини тощо[73].

Відповідно програма пропонує ці віхи історії розглядати як генетично споріднені в розрізі політичної культури, економіки, державних інституцій, культури, традицій повсякденного життя.

Порівнюючи цю програму із попередніми можна підмітити ряд змін та доповнень, зокрема:

- додано поняття-концепт «Козацька революція середини XVII століття», так як вважається, що таке поняття буде найкраще відповідати змісту тих історичних подій та очікується що це поняття набудатиме популярності та визнання є визнання в світовій та українській історіографії;

- модернізовано зміст історії України XIX століття, відтепер увага акцентуються на процесах українського націотворення та націогенезу;

- СРСР пропонується розглядати як державу тоталітарну імператорського формату, відповідно до специфіки зовнішньої політики союзу та його ставлення до сусідніх держав та націй;

- висвітлюючи події Української революції акцент зміщається саме на 1917-1918 роки, адже вважається що мету революції було досягнуто при проголошенні Української Народної Республіки;

- також робиться наголос на спадкоємниці сучасної України від УНР;

- велика увага приділяється історії українського націотворення, зокрема поняттю «українська політична нація», специфіці її формування та консолідації вже у XX столітті;

- ширше вивчається практика використання масового штучно створеного голоду радянською владою як політичне знаряддя винищення нації;

- розшири просторові контексти української історії, переосмислено окремі сюжети зі всесвітньої історії;
- окремим навчальним блоком передбачено розгляд сучасної російсько-української війни, її історичних витоків;
- запроваджено нові актуальні терміни та поняття, серед яких «рашизм»;
- приділено увагу на вивчення не лише насильства, якому піддавались українці у ХХ столітті, але й вивчення українського опору цьому насильству тощо[73].

Слід зазначити, що відповідно до програм зміст кожного розділу містить перелік історичних сюжетів, котрі не поділяються на окремі заняття. Це дає змогу вчителям самостійно визначати тему уроку, кількість годин на вивчення тої чи іншої теми, розділу, сюжети тощо, відповідно до підготовки учнів та дотримання принципу індивідуального та творчого підходу до навчально-виховного процесу. Також, до кожної теми подано орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт, у деяких випадках подається пропонуваній перелік історичних джерел, подій для навчального процесу. Поруч з цим програма ніяк не обмежує вчителів до залучення інших ресурсів та джерел вивчення матеріалу, зберігаючи спрямованість роботи за компетентнісним підходом[72].

Програма на має розподілу тем по годинах. Тому в межах загальної кількості годин вчитель може сам визначати час для роботи над тою чи іншою темою програми, але не порушуючи при тому повноти завдань, визначених змістом програми. Теми практичних і творчих робіт організовані таким чином, щоб диференціювати аудиторні завдання за рівнем складності. Для підвищення ефективності навчання, зокрема розподілу навчального часу, програма пропонує синхронізувати вивчення історії України[73].

Також, відповідно до програм, школам для вивчення історії в 10 класі пропонуються наступні підручники: «Історія України: підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти» 2023 року авторства Власова В. Кульчицького С, Панаріна О, «Історія України (рівень стандарту)» авторів

Власов В., Кульчицький С., Панарін О., «Історія України (рівень стандарту)» підручник для 10 класу 2023 року видання авторів Хлібовська Г., Крижановська М., Наумчук О., «Історія України (рівень стандарту)» Гісем О., Мартинюк О., «Історія України (рівень стандарту)» Струкевич О., «Історія України (рівень стандарту)» Бурнейко І., Хлібовська Г., Крижановська М., Наумчук О., «Історія України (рівень стандарту)». Пометун О. та інші[75].

Слід зазначити, що згідно програми, тема Першої світової війни УНР, ЗУНР вивчається у 10 класі. В хронологічних межах нас цікавлять наступні розділи та теми, які пропонує програма:

- Україна в роки Першої світової війни.
- Українська революція, розпад Російської імперії та постання національної держави – УНР
- В боротьбі за українську незалежність[73].

Так, при вивченні Першої світової війни програма передбачає, що учні мають знати хронологію, територію та особливості перебігу Першої світової війни на території України, мають розуміти специфіку «українського питання», яке постало перед Першою світовою війною, розуміти основні тези позиції українських політичних сил перед війною, під час та після її закінчення, а також мають знати про особливості бойового шляху легіону Українських січових стрільців та його роль у цій війні.

При вивченні розділу, що стосується Української революції, розпаду Російської імперії та створення УНР учні мають знати основні дати, зокрема дати утворення УЦР, проголошення державної незалежності УНР, дати та хронологію бою під Крутами, особливості формування Кримської Народної Республіки тощо.

Відповідно при розгляді теми щодо боротьби за українську незалежність, програмою передбачається, що учні мають знати дати утворення ЗУНР і проголошення Акту Злуки, зміст та хронологію Чортківської офензиви, розуміти результати Першого та Другого зимових походів Армії УНР, знати та вміти визначати форми та основні ознаки національної державності УНР, УЦР,

Української Держави, Директорії, ЗУНР тощо, УНР, мати інформацію про центри та ідейні течії української еміграції, які функціонували в той час[73].

В контексті розгляду цього розділу зазначається, що учні також мають знати про такі основні теми як розпад Австро-Угорської імперії, особливості утворення та державного будівництва ЗУНР, хронологію, причини та наслідки польсько-української війни в рамках Першої світової, розуміти суть та роль УСС, УГА, Українського національного руху тощо[73].

Таким чином, можна говорити про те, що діяльність Д. Вітовського доцільно розглядати в рамках останнього розділу та розділу про Першу світову війну, в контексті ролі українського війська в ній. Проте сама програма не пропонує окремою темою розглядати постань Д. Вітовського та особливості і значення його військово-політичної діяльності.

Проте, відповідно до компетентнісного принципу та дотримання принципу творчого підходу вчителі розглядають особливості військово-політичної діяльності Вітовського на уроках історії в рамках вивчення вище зазначених тем та розділів. Як правило постать Д. Вітовського згадується на уроках при розгляді таких тем:

- України в роки Першої світової війни;
- Українські Січові Стрільці;
- Листопадовий Чин;
- Проголошення УНР;
- Паризька мирна конференція;
- Польсько-українська війна 1917-1918;
- ЗУНР тощо.

Окремі методичні матеріали пропонують акцентувати роль Д. Вітовського при організації Листопадового Чину. Зокрема виділяється його головна роль як організатора, талановитого та сміливого військового, українського патріота та ідейника української державності та націотворення. При розгляді Листопадового Чину наводяться детальні факти та хронологія

самого планування акції та її значення для української державності та польсько-української війни на території Східної Галичини.

Також, часто постать Вітовського згадується в конспектах уроків, приурочених темі ЗУНР. Приділяється увага його ролі в тодішніх державотворчих процесах, його діяльності як військового секретаря ЗУНР, його військової реформи та організації українського війська для оборони національних інтересів. Також аналізується діяльність УГА, причини її поразки, подальша діяльність Вітовського після звільнення тощо.

Також, вагоме значення його постаті приділяється при вивченні теми Українських Січових Стрільців. Зокрема згадується про його роль в розвитку УСС, зокрема куреня, який він особисто очолював, його значення та роль в розвитку тогочасного військового вишколу та військових дій, які тривали в рамках Першої світової на території Східної Галичини.

Загалом, для учнів подаються основні віхи з життя Вітовського, особливості його військової діяльності, місця де діяч здобував освіту, що вплинуло на становлення його цінностей та ідейних поглядів, чим він надихався та чому так мріяв про створення української державності. Також, учням пояснюють мотиви організації Листопадового Чину та наполягання Вітовського про утворення власної української армії, яка могла б виборювати українську національну державу.

Таким чином сучасні учні мають можливість розглядати наступні портрети Вітовського:

- Як військового УСС, УГА;
- Як політика та державотворця;
- Як українського патріота та прихильника ідеї української національної державності;
- Як першого військового секретаря ЗУНР;
- Як організатора та ідейного лідера Листопадового Чину;
- Як громадського діяча.
- Як дипломата.

Слід зазначити, що військово-політична діяльність Д. Вітовського розглядається як правило в контексті вище означених тем, а не як окрема тема для уроку. Проте, часто вчителі влаштовують виховні заходи, на яких життя та діяльність Дмитра Вітовського, як правило розглядається дещо детальніше. Зокрема це виховані заходи на тему:

- Акту Злуки ЗУНР та УНР;
- Листопадового Чину;
- Розвитку Українських Січових Стрільців тощо.

Також, в педагогічній практиці вчителі часто задають тему дослідження біографії окремих діячів, таких як Дмитро Вітовський, на розгляд самостійної роботи або здійснення практичної чи творчої, реферативної роботи. Таким чином учні мають можливість самостійно ознайомитись із його життям та діяльністю, використовуючи при цьому різноманітні джерела та літературу.

Таким чином, слід зазначити, що на уроках історії в сучасній школі роль та основні здобутки в діяльності Дмитра Вітовського розглядаються на уроках з історії у 10 класі. Відповідно до нової програми, його військово-політична діяльність розглядається при аналізі Першої світової війни, польсько-української війни, ЗУНР, Акту Злуки УНР та ЗУНР, ролі та діяльності УСС та УГА тощо. Також, особлива увага приділяється організації ним Листопадового Чину та розбудові тогочасної української військової справи.

3.2. Методичні рекомендації щодо вивчення постаті Д. Вітовського як військового та політика на уроках історії України

Як вже зазначалося в попередньому розділі, сучасне українське суспільство переживає важкі часи, сьогоднішня війна є найважчим випробуванням для нашої держави від відновлення незалежності 1991 року. Особливо вразило наше суспільство повномасштабне вторгнення, метою якого було захоплення української державності. Проте українцям вдалося втримати державу та гідно відсікти ворога від лівової частки землі. Проте росія продовжує цю війну, вона продовжує знищувати українські землі, українські міста та села, українську природу, а головне – український народ.

Важливим елементом цієї війни є історія, яку московія вперто та без усяких сумнівів продовжує фальсифікувати, перекручуючи історію України, історію української державності, становлення української політичної нації тощо. Через свою пропаганду так званого «руського міра» московія намагається вселити в росіян імперську свідомість, в українців почуття меншовартості, а у світу виправдати право на свої загарбницькі звірячі дії[73].

В таких умовах постійного впливу російської пропаганди по-новому постало питання формування свідомої української нації без насаджених стереотипів та комплексів меншовартості, а навпаки – із розумінням власного походження та гордістю за історію свого народу та держави. Таким чином освіта українських майбутніх поколінь набула особливого значення у мовах збереження української державності та української національної свідомості[73].

Сьогодні як ніколи для сучасної школи актуальними стали питання виховання критичного мислення, патріотизму, національної ідентичності та самоусвідомлення, гуманізму, усвідомлення загальнолюдських цінностей, розуміння та несприйняття дискримінаційних ідеологій, шовінізму, імперіалізму, громадської активності та небайдужості. При цьому актуальним питанням постало питання послідовного продовження формування в учнів українських шкіл історичної пам'яті, патріотизму, розуміння єдності

українського народу, єдності України з Європою та європейськими демократичними цінностями.

Таким чином неабиякої актуальності набули теми з історії українського націотворення та творення української державності. А також тем, пов'язаних із біографістикою видатних українських постатей та діячів, які сприяли цьому творенню. Одним з таких можна назвати і самого Вітовського. Вивчення подій та постатей українського націотворення неабияк сприяє формуванню та ствердженню українських національних демократичних цінностей[73].

Методичним забезпеченням щодо можливостей висвітлення політичної та військової діяльності Дмитра Вітовського на уроках історії є матеріали та методичні рекомендації Міністерства освіти, в яких розміщено детальний опис актуальних програм та тем. Також, важливими є різноманітні розробки та матеріали, розроблені в рамках Нової Української Школи. Ці матеріали не лише дадуть можливість осучаснити урок, але й зацікавити учнів до вивчення біографія діяча.

Вивчати особливості політичної та військової діяльності Вітовського доцільно при розгляді:

- Українського державного будівництва;
- ЗУНР;
- Акту Злуки УНР та ЗУНР;
- Першої світової війни та її ролу в ній українських військ;
- При вивченні діяльності УСС та УГА;
- При розгляді польсько-української війни 1917-1918 років;
- При вивчення Листопадового чину тощо.

Також, роль та значення діяльності Д. Вітовського можна аналізувати при розгляді тем, пов'язаних із просвітницькою діяльністю в рамках українського військового вишкілу, при аналізі його ролі як військового секретаря ЗУНР та при аналізі ефективності дипломатичної делегації на Паризькій конференції тощо.

Згідно із навчальних програм, вчитель може індивідуально формувати свій особистий навчальний план із навантаженням, таким чином розподіляючи теми на роботу в класі, на самостійну, позакласну роботу тощо. Тому, біографію Д. Вітовського та особливості його становлення можна дати учням на самостійне опрацювання. Також, чудовою практикою було б відвідати разом з учнями тематичний музей національно-визвольних змагань чи Першої світової війни.

Такий підхід до навчання спонукає учнів до зацікавлення як самою дисципліною, так і окремими історичними подіями, явищами та діячами, що в цілому має позитивний ефект.

Важливим елементом при розгляді Д. Вітовського та його діяльності в школі є аналіз історіографії, історичної літератури та першоджерел. Зазвичай учнів дуже цікавлять матеріали, які були створені під час досліджуваних подій. Тому важливо учням було дати кілька цитат із спогадів про Дмитра Вітовського, зокрема вже згаданих у роботі Заклинського, Лозинського, Коновальця, Баб'юка, Боберського та інших.

Також, варто наводити цитати із самих праць Дмитра Вітовського, зокрема з його праця «Моя сотня». Адже в цій праці можна побачити ставлення Дмитра Вітовського до військової справи та побратимів, зрозуміти, чим він керувався при веденні служби, чому для нього військовий вишкіл був таким важливим та чому для нього так важливо було формувати не лише сильне військо, але й ідейно вмотивоване. Також, може застосовувати матеріали тогочасної преси та часописів, які описували подвиги Вітовського та описували його політичну діяльність, зокрема це можна віднайти у Віснику державних законів і розпорядків Західної області УНР[61].

Варта уваги і праця Левицького, під назвою «Великий зрив (до історії української державности від березня до листопада 1918 р. на підставі спогадів та документів)». Ця праця є джерелом історичних подій 1918 року, в якій описуються передумови, причини, цілі та особливості Листопадового повстання, його результатів для Д. Вітовського та української державности.

Також, тут можна зустрітись із труднощами, з яким стикався Вітовський при організації повстання та після його здійснення в умовах протистояння з поляками[17].

Таким чином, при розгляді біографії, особливостей політичної та військової діяльності вчитель може застосовувати низку історичних джерел та архівних даних, багато з яких можна віднайти в електронних варіантах та сторінках державних архівних служб та інших спеціалізованих ресурсах.

При підготовці таких занять вчителю важливо якісно аналізувати наукову літературу аби максимально комплексно та зрозуміло для учнів подавати інформацію про ті чи інші події з життя Дмитра Вітовського. В цьому контексті важливим є аналіз сучасної літератури та наукових праць істориків-науковців. Зокрема, актуальними працями для вчителя можуть бути роботи таких науковців як Берндський Б., Монолтай І., Когутяк М., Гаврилів Б, Гвоздик Н., Дацків І., Довган Ю., Заклинський М., Кравчук М., Литвин М., Савчак А., Сініцький А., Трембецький А., Ходек І. та інші.

Також, важливо, щоб учні розуміли основи та причини через які Вітовський сформувався таким свідомим патріотом та державним борцем. Тому, при розгляді його діяльності, учням важливо надавати і загальну характеристику тодішніх суспільно-політичних подій та обставини, в яких жив та працював Дмитро. Зокрема можна згадати роки його навчання в гімназії у Львов, при яких він регулярно піддавався утискам та приниженням з боку польських студентів. Також, варто згадати про хвилю русофільства, яка линула тоді на Східну Галичини, з якою Дмитро також намагався боротись, здійснюючи просвітницьку громадську діяльність.

Також, можна згадати участь Вітовського у студентських протестах, через участь в яких він був притягнений до кримінальної відповідальності та відбув навіть покарання у в'язниці близького одного місяця, та через що його було виключено з правничого факультету Львівського університету. Ці та багато інших подібних фактів дадуть зрозуміти учням як формувалась особистість та характер Дмитра, його цінності та погляди. Також, це дасть краще зрозуміти

учням причини прихильності Дмитра до тодішніх радикальних ідеологій, зокрема вступу до тогочасної популярної Радикальної Партії.

Також, варто і підкреслити його значення в формуванні військового вишколу Українських Січових Стрільців, будучи керівником яких він зумів побудувати повноцінне українське військо, яке було не лише сильне фізично, але й духом, адже було вмотивоване та об'єднану єдиною метою – розбудови української державності.

Обов'язково потрібно згадати про те, що Вітовський став першим державним секретарем військових справ ЗУНР. Вже наступного дня він почав формувати Державне секретарство військових справ, яке мало займатися організацією регулярної армії, її тилу, військовою адміністрацією, мобілізацією та підготовкою поповнення, озброєнням, забезпеченням усім необхідним для ведення сучасної війни. Вітовському вдалося сформувати важливий центр державотворення.

Щодо ролі Вітовського в державотворчих процесах між ЗУНР та УНР, варто згадати про його роль в процесі об'єднання. Варто зазначити, що Дмитро Вітовський був одним із перших членів уряду, хто запропонував негайний союз з УНР. Також, він був одним із делегатів на підписанні Акту Злуки 22 січня 1919 року на Софійській площі в Києві.

Таким чином, при розгляді постаті Дмитра Вітовського на уроках історії у сучасній школі учням важливо подавати інформацію щодо:

- Тодішньої суспільно-політичної ситуації;
- Ролі України в Першій світовій війні;
- Особливості територіального устрою Східної Галичини;
- Походження Дмитра Вітовського;
- Особливості його становлення під час навчання;
- Дані про його громадську та просвітницьку діяльність;
- Учасності в УСС;
- Учасності в австрійській армії;
- Учасності в державотворчих процесах ЗУНР;

- Основні його кроки на посаді військового секретаря;
- Його роль у дипломатичній місії ЗУНР;
- Його роль у польсько-українській війні;
- Листопадовий чин;
- Його ідеологічні вподобання та цінності тощо.

Звичайно, що у зв'язку з обмеженими можливостями шильної програми не можливо досягнути всю суспільно-політичну та військову діяльність Вітовського. Проте, важливо донести учням ключові моменти з його біографії, аби ті розуміли значення його діяльності в контексті тих подій та процесів, що відбувались на теренах України.

Тому важливим, згідно сучасної освітньої реформи, є застосування вчителем вимог нормативної бази, використання компетентнісного потенціалу підручника, проявлення креативності та творчого потенціалу, дотримання індивідуального підходу, використання інтерактивних методів навчання, впровадження учнівських проектів тощо[76].

Варто також підкреслити, що, згідно з рекомендаціями Міністерства освіти і науки, одним із елементів діяльності сучасного вчителя історії в школі та поза нею є дослідницька, історико-краєзнавча робота. Тому вчитель може подавати необхідний матеріал не лише на уроці, а наприклад, влаштувавши екскурсію в тематичний музей, або провівши віртуальну екскурсію чи продемонструвавши учням інтерактивний фільм про життя та діяльність Вітовського з усіма необхідними ілюстраціями[73].

Також, можна провести цікаве тематичне чи підсумкове заняття із порівняння різних історичних постатей, на якому учні обґрунтували свою прихильність чи не прихильність до того чи іншого українського діяча. Це зумовило б не лише зацікавлення учнів до біографії цих діячів, але б перевело процес навчання в інтерактивну форму взаємодії та підвищило б рівень комунікації між вчителем та учнями. А також, учня могли б дізнатись багато раніше невідомих фактів з життя відомих українських постатей.

Також, рекомендується приділити увагу атмосфері у класному кабінеті з історії. Варто забезпечити атмосферу, в якій учні могли б відчувати епоху того чи іншого часу. Так, наприклад, підійте використання мультимедійних презентацій, історичних карт, різних фотографій та роздаткового матеріалу, з ким учні могли б взаємодіяти під час отримання нових знань. Формат змішаного навчання дозволяє ширше використовувати в роботі пошуково-дослідницькі експедиції, брати активну участь у проектах зі створення шкільних музеїв тощо.

Також, при відсутності можливості виділення годин на розгляд життя та діяльності Вітовського на уроках, доцільно було б організувати виховний захід, зокрема до річниці Акту Злуки та Листопадового чину. Учні могли б переглянути тематичний фільм, або підготувати доповіді, які стосувалися б тих подій. Також, можна було б організувати захід у форматі рольової гри, під час якої учні могли б зображати історичних постатей та відчувати на собі атмосферу тих подій.

При передачі теми, що стосувалася б політичної та військової діяльності Дмитра Вітовського на самостійне опрацювання учнів, доцільно було б влаштувати самостійну роботу, зокрема в форматі тестування яке б містило питання щодо:

- Років життя Дмитра Вітовського;
- Основних подій в його житті;
- Років військової служби;
- Умов формування його світоглядних позицій та цінностей;
- Ідеологічний вподобань;
- Основної діяльності в УСС;
- Організації Листопадового чину;
- Основних кроків на посаді військового секретаря;
- Основних видів роботи під час об'єднання ЗУНР та УНР;
- Його діяльності в дипломатії ЗУНР;
- Його подальшої долі після відставки;

- Обставин смерті Дмитра та інші.

Такий спосіб контролю знань дав би можливість охопити основні події з життя Дмитра Вітовського та спонукати учнів до вивчення та аналізу його біографії.

Також, для контролю засвоєння знань н самостійній роботі, вчитель міг би задати кожному учню підготувати реферативні повідомлення або ж презентації на тему різних подій з життя діяча. Зокрема, учні могли б підготувати реферати, які стосувалися б:

- Біографії Дмитра Вітовського;
- Політичної діяльності;
- Просвітницької діяльності;
- Ідеологічних вподобань;
- Військової діяльності;
- Державницької діяльності;
- Ролі у дипломатії ЗУНР;
- Постаті Вітовського у спогадах тогочасних діячів;
- Історіографії, що описує життя та діяльність Дмитра Вітовського тощо.

Так, учні могли б дослідити окремі віхи життя Дмитра та поділитись отриманими знаннями з колегами. В кінці такого заняття можна було б організувати спільне обговорення життя та діяльності Дмитра Вітовського та його ролі в українському націотворенні та державному будівництві. Це сприяло б підвищенню комунікації між учнями та зробило б заняття з контролю та оцінювання знань більш творчим та дискусійним як для самого вчителя, так і для учнів. Адже учні могли б відчувати себе одночасно і лекторами і слухачами.

При розгляді Дмитра Вітовського на уроках історії України важливо акцентувати увагу і на його прагненні до розбудови української держави та формування сильної української нації. Його завзяття та патріотизм стали ключовими факторами в його військовій та політичній кар'єрі. До кінця свого життя він боровся за світле майбутнє українців та вірив у велику потужну українську державу.

Такий аналіз Дмитра надихнув би учнів та підвищив би рівень патріотизму та пробудив би відчуття гордості, національної єдності та зв'язку з історичним минулим свого народу.

Таким чином, Дмитро Вітовський є важливою постаттю в історії України та української державності. В зв'язку із чим важливим є розгляд його військової та політичної діяльності на уроках історії у сучасній школі у 10 класі. Вивчення цього постаті є важливим елементом вивчення теми ЗУНР, УСС, України в Першій світовій війни, розбудови української державності на початку ХХ століття та здійснення Листопадового чину.

В сучасних умовах повномасштабної війни вивчення діяльності та ролі таких постатей як Дмитро Вітовський лише набуває своєї актуальності. Адже пере сучасними вчителями стоїть завдання формування історичної пам'яті майбутніх поколінь українців, формування в них національної самосвідомості та ідентичності.

Висновки до 3 розділу

В сучасних умовах актуалізувалось питання вивчення діяльності окремих історичних постатей на уроках, які зробили значні внески в історію України, розбудову української національної ідеї та формування майбутньої української державності. В зв'язку із чим актуальним є аналіз сучасних принципів, підходів та програм із вивчення історії в сучасній школі для аналізу стану вивчення значення в українській історії таких постатей як Дмитро Вітовський. Як правило постать Д. Вітовського згадується на уроках при розгляді таких тем: України в роки Першої світової війни; Українські Січові Стрільці; Листопадовий Чин; Проголошення УНР; Паризька мирна конференція; Польсько-українська війна 1917-1918; ЗУНР тощо[73].

Загалом, для учнів подаються основні віхи з життя Вітовського, особливості його військової діяльності, місця де діяч здобував освіту, що вплинуло на становлення його цінностей та ідейних поглядів, чим він надихався та чому так мріяв про створення української державності. Також, учням пояснюють мотиви організації Листопадового Чину та наполягання Вітовського про утворення власної української армії, яка могла б виборювати українську національну державу.

Проте така постать як Дмитро Вітовський потребує детальнішого вивчення на уроках історії у 10 класі. Адже Дмитра Вітовського можна вважати одним із ініціаторів творення української державності. Саме тому його політична діяльність, ідеологічні та ціннісні погляди, а головне його роль в тогочасних державотворчих процесах потребують детальнішого вивчення на уроках з історії задля кращого розуміння тогочасних процесів, що відбувалися на території України.

ВИСНОВКИ

Аналіз історичних джерел та літератури показав, що Дмитро Вітовський був видатним військово-політичним діячем свого часу. Під час своєї життєдіяльності він зміг реалізуватись як успішний військовий та державотворець. Сформовані в ньому ще з юнацьких часів почуття патріотизму та української національної самоусвідомленості спонукали його до активної військової, просвітницької та політичної діяльності на благо українського народу та української державності.

Про життя та діяльність Д. Вітовського написано в низці історичних джерел, через яких архівні матеріали, праці самого Дмитра Вітовського, спогади та мемуари учасників тих подій. Також, про діяльність Д. Вітовського писали тогочасні видання та часописи та окремі громадські та політичні діячі. В українській історіографії військова та політична діяльність Д. Вітовського почала досліджуватись ще з 20-х – 30-х років ХХ століття і до сьогодні. За цей час вдалося зібрати низку історіографічних напрацювань, серед яких різні матеріали доби ЗУНР, спогади держаних, політичних, військових діячів тієї доби, низка наукових праць, монографій, наукових статей тощо.

У сучасній історіографії активізувалося вивчення військово-політичної діяльності видатного діяча, а саме його ідеологічних поглядів, становлення як політика та військового, аналіз основних здобутків тощо. Загалом військово-політична діяльність Вітовського в українській історіографії оцінюється позитивно. Зокрема, відзначаються його досягнення, серед яких: формування куреня УСС, відмова присягати на вірність Австрії, внесок у розвиток освіти на Волині, організація Листопадового Чину, протистояння російській армії, активна громадянська позиція тощо. Важливо також, що Дмитро Вітовський був одним з перших членів уряду, який запропонував негайний військовий союз з Наддніпрянщиною.

Вітовський став першим державним секретарем військових справ ЗУНР. Вже наступного дня він почав формувати Державне секретарство військових справ, яке мало займатися організацією регулярної армії, її тилу, військовою

адміністрацією, мобілізацією та підготовкою поповнення, озброєнням, забезпеченням усім необхідним для ведення сучасної війни. Вітовському вдалося сформувати важливий центр державотворення. Саме завдяки зусиллям Державного секретаріату у 1919 році Галицька армія вже налічувала близько 100 тисяч вояків і мала 1400 офіцерів.

Дмитро Вітовський був одним із перших членів уряду, хто запропонував негайний військовий союз із Наддніпрянщиною і відправив делегацію до Києва. Вже 1 грудня 1918 року у Фастові було підписано угоду з Директорією Української Народної Республіки (УНР), за якою до Галичини прибули військові частини та потяги зі зброєю і військовим спорядженням. Мрія Дмитра Вітовського про об'єднання здійснилася 22 січня 1919 року, коли він у складі галицької делегації з був присутній на Софійській площі в Києві під час урочистого проголошення Акту Злуки. У Парижі на засіданні комісії Д. Вітовський відстоював ухвалення перемир'я з поляками, проте поляки не погодились і мети конференції не було досягнуто, по при низку звернення до Президента комісії.

Таким чином, помітним є те, що Дмитро Вітовський був не лише талановитим військовим, але й талановитим політиком, державником та захисником української національної ідеї.

Варто зазначити, що постать Дмитра Вітовського є важливою для вивчення на уроках історії в сучасній українській школі. Це пов'язано із тим, що в умовах російсько-української війни та повномасштабного вторгнення актуалізувалось питання вивчення діяльності окремих історичних постатей на уроках, які зробили значні внески в історію України, розбудову української національної ідеї та формування майбутньої української державності. В зв'язку із чим актуальним є аналіз сучасних принципів, підходів та програм із вивчення історії в сучасній школі для аналізу стану вивчення значення в українській історії таких постатей як Дмитро Вітовський.

Як правило постать Д. Вітовського згадується на уроках при розгляді таких тем: України в роки Першої світової війни; Українські Січові Стрільці;

Листопадовий Чин; Проголошення УНР; Паризька мирна конференція; Польсько-українська війна 1917-1918; ЗУНР тощо.

Загалом, для учнів подаються основні віхи з життя Вітовського, особливості його військової діяльності, місця де діяч здобував освіту, що вплинуло на становлення його цінностей та ідейних поглядів, чим він надихався та чому так мріяв про створення української державності. Також, учням пояснюють мотиви організації Листопадового Чину та наполягання Вітовського про утворення власної української армії, яка могла б виборювати українську національну державу.

Проте така постать як Дмитро Вітовський потребує детальнішого вивчення на уроках історії у 10 класі. Адже Дмитра Вітовського можна вважати одним із ініціаторів творення української державності. Саме тому його політична діяльність, ідеологічні та ціннісні погляди, а головне його роль в тогочасних державотворчих процесах потребують детальнішого вивчення на уроках з історії задля кращого розуміння тогочасних процесів, що відбувалися на території України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Джерела

1. Архівні документи ЗУНР-ЗОУНР (1918-1921). Проклямація Української Національної ради від 19 жовтня 1918 року. URL: <http://www.hainyzhnyk.in.ua> (дата звернення – 22.05.2023).
2. Баб'юк А. Перші болі. Спогад з жовтня 1914. Червона Калина. Літературний збірник Українського Січового Війська. Львів, 1918. С. 24–27.
3. Боберський І. Щоденник 1918–1919 рр. / упоряд. Ю. Мицик. Київ, 2003. 260 с.
4. Борковський І. Удар на Чортків. Літопис Червоної Калини. 1938. Ч. 7–8. С. 5–10.
5. Вітовський Д. Фонд Українських Січових Стрільців. За волю України. Історичний збірник УСС. Нью-Йорк, 1964. С. 275.
6. Волинський записник Дмитра Вітовського (5.05.1916–5.03.1917) / за ред. Я. Малика. Львів, 2002. 64 с.
7. Карпенко О. Західно-Українська народна республіка 1918-1923. Документи і матеріали. У 5 т. Том 2: Івано-Франківськ, Лілея-НВ. 2001. 712 с.
8. Карпенко О. Західно-Українська Народна Республіка. 1918-1923. Документи і матеріали. Том 3. Книга 1. Соціально-економічні відносини і визвольні змагання. 2005/ URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Karpenko_Oleksandr/Zakhidno-Ukrainska_Narodna_Respublika_1918-1923_Dokumenty_i_materialy_Tom_3_Knyha_1_Sotsialno-ekonom/ (дата звернення – 20.04.2023).
9. Карпенко О., Мицан К. Західно-Українська народна республіка 1918-1923. Документи і матеріали. У 5 т. – Том 4: Збройні сили у боротьбі за свободу, незалежність: Івано-Франківськ, Лілея-НВ. 2008. 886 с.

10. Левицький К. Великий зрив (до історії української державности від березня до листопада 1918 р. на підставі спогадів та документів). Видання третє. Тернопіль: Тернограф, 2018. 128 с.

11. Паліїв Д. Листопадова революція. Зі споминів. Львів, 1929 р. 44с.

Монографії та статті

12. Андрухів І. Кость Левицький: сторінки життя. Івано-Франківськ. 1995. 195 с.

13. Арсенич П. Січові стрільці. Івано-Франківськ, 1990. 64 с.

14. Бармак М. Станіслав Дністрянський - правознавець зі світовим ім'ям. *Київська Старовина*. 2009. № 4. С. 34—39.

15. Берндський Б. Надзвичайний розвідник доби Першої світової війни (до 125-річчя Дмитра Вітовського). *Воєнна історія 4-6*. 2012. С 93.

16. Великочий В. Українське Січове Стрілецтво й українська галицька армія в дослідженнях з біографістики: до історіографії проблеми. *Наукові записки [Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського]*. Серія: *Історія*, (14) С. 43-47. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nzvdpu_ist_20_08_14_10.pdf (дата звернення – 19.03.2023).

17. Верстюк В., Дзюба О., Репринцев В. Україна від найдавніших часів до сьогодення. Хронологічний довідник. Київ, 1995. 687 с.

18. Гаврилів Б. Дмитро Вітовський (1887–1919). Історичні постаті Івано-Франківщини. 2010. С. 62–63.

19. Гай-Нижник П., Фурман І. Державна жандармерія ЗУНР–ЗО УНР: зародження та інституціалізація (1918–1919 рр.). Український історичний журнал. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/184493> (дата звернення – 11.05.2023).

- 20.Гвоздик Н. Дмитро Вітовський - видатний військовий діяч та політик. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/31176/1/168.PDF> (дата звернення – 11.03.2023).
- 21.Гвоздик Н. Дмитро Вітовський – видатний військовий діяч та політик. Тенденції і перспективи розвитку інститутів права та держави : зб. тез доп. Міжнар. юрид. наук.-практ. конф. «Актуальна юриспруденція», [м. Київ, 19 квіт. 2018 р.] ; *Матеріали I Всеукраїнських наукових читань пам'яті академіка С. Дністрянського «Західноукраїнська Народна Республіка – П'ємонт українського державотворення», [м. Тернопіль, 13-14 квіт. 2018 р.]*. – Київ-Тернопіль : ТНЕУ, 2018. – С. 168-172.
- 22.Гніздох, Н. Збройні сили в державотворчому процесі ЗУНР. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/36728/1/63.pdf> (дата звернення – 09.07.2023).
- 23.Дацків І. Військово-політична і дипломатична підтримка Директорією УНР визвольних змагань ЗУНР. URL <http://history.org.ua/LiberUA/Book/sobornist/14.pdf> (дата звернення – 01.08.2023).
- 24.Дерев'янка С., Панчук А. ЗУНР в українській історіографії. *Український історичний журнал*. 1995. № 2. С. 28–36.
- 25.Дзісяк Я. Нащадки шляхти–керівники українських збройних формувань Галичини першої чверті ХХ століття. *Новітня доба*. №6. С. 20-31.
- 26.Дзюба Д. Дмитро Вітовський — Провідник Листопадового Чину. URL: <https://porokhivnytsya.com.ua/2017/11/01/dmytro-vitovskyi/> (дата звернення – 01.05.2023).
- 27.Дикий В. Напрями зовнішньополітичного курсу Західно-Української Народної Неспубліки. Редакційна колегія. С. 78. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/48634/1/%D0%9C%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D0%B8%20%D0%86%D0%86%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D>

[1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97.pdf#page=79](#) (дата звернення – 22.03.2023).

28. Дмитро Вітовський. ЗУНР 1918–1923. Уряди. Постаті. URL: <https://www.inst-ukr.lviv.ua/files/18/090Vitovskyj.pdf> (дата звернення – 21.05..2023).
29. Довган Ю. Українські січові стрільці – лицарі рідного краю: Коломия, Вік. 2007. 216 с.
30. Дольницький М. Військова підготовка Листопадового зриву та її здійснення. Українська Галицька Армія: матеріали до історії. Т.1. Вінніпег: Вид-во Д. Микитюка, 1958. С. 49–59.
31. Заклинський М. Дмитро Вітовський. Громадський діяч, стрілецький ідеолог, вождь Листопадового зриву, секретар військових справ ЗОУНР. НьюЙорк: вид-во «Червона калина». 1967. 209 с.
32. Заклинський М. Дмитро Вітовський. Нью-Йорк, 1967. 124 с.
33. Заклинський М. Дмитро Вітовський: спроба життєпису і характеристики. Львів: Всесвіт, 1936. 32 с.
34. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: ілюстрована історія / авт., голов. ред. М. Кугутяк. Івано-Франківськ; Львів: Манускрипт, 2008. 524 с.
35. Кравчук М. Армія в державотворенні Західноукраїнської Народної Республіки: організаційно-правові основи." *Актуальні проблеми правознавства*. №3. 2017. С. 25-30.
36. Кравчук М. Держава та військове будівництво в період ЗУНР. *Наукові записки*. Острог, 2001 С. 96-100.
37. Кравчук М. Правові основи будівництва. Національних Збройних Сил України 1917-1993 рр.: монографія. Історико-правове дослідження. Івано-Франківськ - Коломия: ВПТ «Вік», 1997. 292 с.
38. Крип'якевич І. Історія України. Львів: Світ, 1990. 520 с. 414. Крип'якевич І. Історія українського війська. 4-те вид., змін. і допов. / упоряд. Б. Якимович. Львів: Світ, 1992. 712 с.

39. Крип'якевич І. Нарис методики історичного дослідження. Український історичний журнал. 1967. № 2–4. С. 7–10.
40. Крип'якевич І. Січове військо і українські школи. Українське слово. 1916. № 103. С. 5–6.
41. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільнополітичного руху (XIX ст. – 1939р.). Івано-Франківськ, 1993. 320 с.
42. Кучабський В. Розвиток національно-державницької думки УСС. За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964. *Червона Калина*. 1967. С. 48–56.
43. Лазарович М. Культурно-просвітницька діяльність Українських Січових Стрільців у роки Першої світової війни. Тернопіль: Тайп, 2003. 114 с.
44. Лазарович М. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. 2-ге вид., допов. Тернопіль: Джура, 2016. 628 с.
45. Левицький К. Великий зрив (До історії української державності від березня до листопада 1918 р. на підставі споминів та документів). Київ, Львів, 1931. С. 115— 116.
46. Литвин М. Українсько-польська війна 1918-1919 рр. Львів: Інститут українознавства НАНУ; Інституту Центрально-Східної Європи, 1998. 488 с.
47. Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. С. 146–149
48. Міщук А., Міщук М., Кобець Ю. Українська радикальна партія в національно-визвольних змаганнях 1918–1923 рр. *Олександр Карпенко – історик Української революції*. С.170.
49. Монолатій І. «Чорні лебеді» Української революції:(не) ймовірні випадки західноукраїнської державності. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/handle/123456789/9405> (дата звернення – 11.08.2023).
50. Монолатій І. Зоосад «ЗУНР». Як політичні тварини будували західноукраїнську державність. Частина 1. URL:

<http://lib.pnu.edu.ua:8080/handle/123456789/7702> (дата звернення – 18.05.2023).

- 51.Монолатій І. Сила західноукраїнської народної республіки: вибрані питання потенціалу, безпеки і дипломатії держави. 2020. URL: http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/6253/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D1%82%D1%96%D0%B9_%D0%A1%D0%B8%D0%BB%D0%B0%20%D0%97%D0%A3%D0%9D%D0%A0_2020-1-7.pdf (дата звернення – 11.03.2023).
- 52.Монолатій, І. Етнопериферійність. Участь суб'єктів західноукраїнської етнополітичної сфери в міжетнічній взаємодії, міждержавних конфліктах і культурі пам'яті. Дрогобич: Посвіт 2022. 576 с.
- 53.Морозова, О. Мовний аспект формування ЗУНР і висвітлення мовної проблеми в Україні в польській історіографії». *Галичина*. №25-26 2014. С.331-335.
- 54.Морозюк В. Із листа стрілецької сотні Дмитра Вітовського до Президії «Союза для визволення України» від 1 квітня 1915 р. *Пом'яник-4*. 2007. С. 26–27.
- 55.Пархоменко В. Передумови здобуття незалежності східної Галичини у 1918 році в історико-мемуарній літературі. URL: <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/03/391.pdf> (дата звернення – 14. 03.2023).
- 56.Полянський О. ЗУНР: особливості джерел та деякі тенденції сучасної історіографії. URL: http://catalog.library.tnpu.edu.ua/naukovi_zapusku/hystory/2013_2_%D0%A72.pdf#page=224 (дата звернення – 22.06.2023).
- 57.Савчак А. Західно-Українська Народна Республіка в Конституційному проекті С. Дністрянського. *Вибори та демократія*. 2008. № 4 (18). С. 59.
- 58.Сініцький А. Військова еліта Західноукраїнської Народної республіки (ЗУНР) у 1918–1920 рр. персоналії. *Гілея: науковий вісник*, 2018. №131: С. 63-68.

- 59.Трембецький А. (2020, December). Військово-просвітницька діяльність Дмитра Вітовського на волині (1916–1917). In *The 1 st International scientific and practical conference—Achievements and prospects of modern scientific research* (December 6-8, 2020) Editorial EDULCP, Buenos Aires, Argentina. 2020. 660 p. (p. 467).
- 60.Трембецький А. Дмитро Вітовський в українському історіографічному дискурсі 1920 – 1930-х років. URL: <https://www.inst-ukr.lviv.ua/download.php?portfolioitemid=669> (дата звернення – 21.05.2023).
- 61.Трембецький, А.Військово-просвітницька діяльність Дмитра Вітовського на волині (1916–1917). In *The 1 st International scientific and practical conference—Achievements and prospects of modern scientific research* (December 6-8, 2020) Editorial EDULCP, Buenos Aires, Argentina. 2020. 660 p.
- 62.Українська Повстанська Армія у боротьбі проти тоталітарних режимів. Збірник статей. Львів, 2004. 294 с.
- 63.Ухач В. Історія держави і права України: Тернопіль, 2011. 378 с.
- 64.Ходак І. Дмитро Вітовський — провідник Листопадового чину. *Літопис Червоної Калини*. 1991. № 2. С. 45—50
- 65.Шанковський Л. Українська Галицька Армія. Воєнно-історична студія: Л., 1999. С. 75–76.
- 66.Яновська С. Дмитро Вітовський: Політичний портрет. URL: <http://vistikalush.com.ua/articles/category/society/2012/11/08/4949/view> (дата звернення – 17.07.2023).
- 67.Austria-Hangary's last war, 1914–1918. Vol. 1. 1930. / Translated by Stan Hanna. Publisher of Military Science Releases Vienna. URL: <http://www.comroestudios.com/StanHanna/> (дата звернення – 04.04.2023).
- 68.Kozubel M. B. *Ukraińscy Strzelcy Siczowi 1914–1920*. Oświęcim: Napoleon V, 2015. 404 s.

69. Krotofil M. Armia Halicka jako przeciwnik Wojska Polskiego 1918– 1919. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. *Західно-українська народна республіка: До 90-річчя утворення / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича*. Львів, 2009. Вип. 18. С. 385–388.
70. Trembetskyi, A. «Military and educational activity of Dmytro Vitovsky in Volhynia (1916–1917).2 1000 kopii.2020. 33p.

Методична література

71. Дем'янюк, О. Висвітлення подій першої світової війни в підручниках «Усторія України» для 10 класу. Редакційна колегія (2021): 67. https://etest.org.ua/images/2021/05/PSP/thesis_PSP_2021-1.pdf#page=67 (дата звернення – 03.09.2023).
72. Історія України. Всесвітня історія 6 – 11 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. 2022. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/Navchalna.programa.2022.WH.HU.6-11.pdf> (дата звернення – 05.09.2023).
73. Історія: Україна і світ. 10-11 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Київ. 2022. 64с.
74. Колісник-Гуменюк Ю. Історія України та української культури: Інтерактивні методи навчання. 2023 URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/40935/Interaktyvni%20metody%20navchannia.pdf?sequence=1> (дата звернення – 05.09.2023).
75. Яковенко Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник: Видавництво ХНАДУ. 2017. 324 с.

Енциклопедичні видання

- 76.Енциклопедія історії України: Додатковий том— Кн. 1: А–Я / Редкол.: В. А. Смолій (голова редкол.), Г. В. Боряк (заст. голови), Я. В. Верменич, В. Ф. Верстюк та інші. НАН України. Інститут історії України: «Наукова думка». 2021. 773 с.
- 77.Енциклопедія історії України: Т. 2: Г - Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України: В-во «Наукова думка». 2004. 688 с.
- 78.Енциклопедія історії України: Т. 3: Е - Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка». 2005. 672 с.
- 79.Енциклопедія історії України: Україна—Українці. Кн. 2 / Редкол.: В. А. Смолій (голова редкол.), Г. В. Боряк (заст. голови), Я. В. Верменич, В. Ф. Верстюк та інші. НАН України. Інститут історії України: «Наукова думка». 2019. 842 с.
- 80.Західно-Українська Народна Республіка 1918-1923. Енциклопедія: До 100-річчя утворення Західно-Української Народної Республіки. Т. 2: З-О. Івано-Франківськ: Манускрипт-Львів, 2019. 832 с.
- 81.Західно-Українська Народна Республіка 1918-1923. Енциклопедія: До 100-річчя утворення Західно-Української Народної Республіки. Т. 3: С-П. Івано-Франківськ: Манускрипт-Львів, 2020. 576 с.
- 82.Західно-Українська Народна Республіка 1918-1923. Енциклопедія: До 100-річчя утворення Західно-Української Народної Республіки. Т. 4: Т-Я. Івано-Франківськ: Манускрипт-Львів, 2021. 688 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Дмитро Вітовський

Джерело: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/lystopad/8/1887-narodyvsya-dmytro-vitovskyy-sotnyk-legionu-ukrayinskyh-sichovyh-strilciv>

Старшини УСС, зліва направо: П. Дідушок, О. Навроцький, Д. Вітовський, І.
Рогульський, М. Матчак

Джерело: <https://www.facebook.com/ukrainiansich/photos>

Додаток В

Старшини 2-го куреня УСС, березень 1915, біля Славська. Зліва направо передній ряд: Д. Вітовський, А. Зелений, С. Шухевич (позаду), К. Мацюрак, Р. Гаванський, А. Беляй

Джерело: <https://www.facebook.com/ukrainiansich/photos/pb.100069145743519.-2207520000./342161909293291/?type=3>

Старшини сотні Вітовського, зліва направо: Г. Трух, Д. Вітовський, О.

Левицький, Г. Іваненко

Джерело: <https://www.facebook.com/ukrainiansich/photos/pb.100069145743519.-2207520000./326353817540767/?type=3>

Додаток Г

Державний секретаріат військових справ ЗУНР, лютий 1919.

Джерело:

https://shron3.chtyvo.org.ua/Mykytiuk_Dmytro/Ukrainska_Halytska_Armiia_Tom_1.pdf?PHPSESSID=3e54ih6tedga5gun016058elp2

Додаток Д

Д. Вітовський і Група старшин УГА

Джерело: <http://joanerges.livejournal.com/566801.html>

Кокарда січових стрільців

Джерело: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%94%D0%BC%D0%B8%D1%82%D1%80%D0%BE_%D0%94%D0%BC%D0%B8%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87_\(%D0%B1%D0%B0%D1%82%D1%8C%D0%BA%D0%BE\)#/media/%D0%A4%D0%B0%D0%B9%D0%BB:USS_kokarda.svg](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%94%D0%BC%D0%B8%D1%82%D1%80%D0%BE_%D0%94%D0%BC%D0%B8%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87_(%D0%B1%D0%B0%D1%82%D1%8C%D0%BA%D0%BE)#/media/%D0%A4%D0%B0%D0%B9%D0%BB:USS_kokarda.svg)

Місце поховання

Джерело:

[https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%94%D0%BC%D0%B8%D1%82%D1%80%D0%BE_%D0%94%D0%BC%D0%B8%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87_\(%D0%B1%D0%B0%D1%82%D1%8C%D0%BA%D0%BE\)#/media/%D0%A4%D0%B0%D0%B9%D0%BB:Pamjatnyk_Vitovskomu.jpg](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%94%D0%BC%D0%B8%D1%82%D1%80%D0%BE_%D0%94%D0%BC%D0%B8%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87_(%D0%B1%D0%B0%D1%82%D1%8C%D0%BA%D0%BE)#/media/%D0%A4%D0%B0%D0%B9%D0%BB:Pamjatnyk_Vitovskomu.jpg)

План-конспект з предмета «Історія України»

Урок _ Дата __.__.__р.

10 клас

Тема: Військова та політична діяльність Дмитра Вітовського

Мета:

навчальна:

- охарактеризувати діяльність Дмитра Вітовського./ *аксіологічна*
- ознайомити учнів з основними здобутками українських військових діячів цієї доби; / *інформаційно-аксіологічна*
- проаналізувати політичну діяльність діяча. / *інформаційна*

розвивальна:

- закріпити знання учнів, набуті під час вивчення навчального матеріалу (на основі письмових відповідей, вправи «Реконструктор»); / *логічна*
- розвиток навичок роботи з історичним джерелом ; / *інформаційна*
- продовжити розвивати вміння роботи з історичною картою; / *просторова*
- розвивати хронологічну компетентність (вправа «Подорож у часі»); / *хронологічна*
- формувати вміння характеризувати історичні постаті (на прикладі Дмитра Вітовського); / *аксіологічна*
- розвивати навички роботи в парі (вправа «Що, де, коли, чому?»). / *логічна*

виховна:

- виховувати патріотичні почуття та почуття гордості за діячів історії; / *просторово-аксіологічна*
- формувати критичне мислення (на основі запитань до тексту параграфу «Що, де, коли, чому?»); / *логічна*
- виховувати вміння працювати в колективі (вправа «Завірюха» та вправи в парах) / *хронологічно-логічна*
- формувати навички роботи з ілюстраціями в підручнику (карикатури, портрети діячів); / *інформаційна*
- формувати комунікативну компетентність шляхом усних відповідей, міркувань («Хмаринка асоціацій», «Штурм думок», «Поділись думками»); / *мовленнєва*

- виховувати патріотизм на прикладах героїчної боротьби наших предків за свою незалежність і свободу, на прикладі діячів українського визвольного руху; / *громадянська, особиста, аксіологічна*
- виховувати повагу до історичного минулого народу; / *громадянська, особиста*
- формувати інтерес до історії на основі історичних подій (Листопадовий чин) ; / *громадянська*
- формувати в учнів навички самоосвіти (на основі домашнього завдання – складання історичного портрету). / *особистісна*

Тип уроку: комбінований

Обладнання: підручник «Історія України», 10 клас, В. С. Власов. – 2018, карта, відеоматеріал.

Основні дати:

8 листопада 1887 – день народження Дмитра Вітовського;

1910 - перебував у в'язниці за політичну діяльність;

3 серпня 1914 - сотник УСС;

28 червня 1915 - призначений на посаду коменданта здобутого у боях княжого Галича;

1 листопада 1918 – організація Листопадового чину;

Травень 1919 року - член делегації на мирній конференції в Парижі;

2 серпня 1919 – день смерті.

Основні терміни: УСС, УНР, ЗУНР, ЦВК, УГА.

Основні постаті: Дмитро Вітовський, М. Лозинський, О. Левицький, К. Левицький, М. Саєвич, М. Гаврилко, Ю. Чучман

ПЛАН

1. Біографія Д. Вітовського.

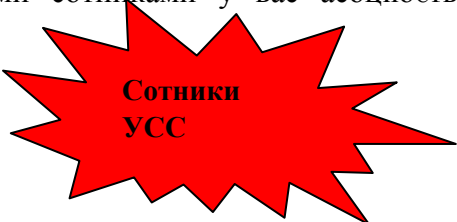
2. Військова діяльність Д. Вітовського

3. Політична діяльність Д. Вітовського.

ХІД УРОКУ

ЧАС	ЕТАП УРОКУ	ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ	ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНЯ	ПРИМІТКИ
3 хв	Організаційний етап	Привітання з учнями, перевірка присутніх. - Як почався ваш день?Що хорошого запам'яталось? - Діти, я сподіваюсь у вас сьогодні хороший настрій. Пропоную з таким настроєм провести цей урок і отримати задоволення від власних успіхів.		
7 хв	Перевірка домашнього завдання		<p><u>Письмова робота</u></p> <p>1. До якої межі просунулася Червона армія територією України на середину березня 1919 р.? Які території були підконтрольні Директорії в липні 1919 р.?(Демидюк)</p> <p>2. Схарактеризуйте здобутки та прорахунки політики Директорії УНР протягом першої половини 1919 р.(Кашпур)</p> <p><u>Усна відповідь</u></p> <p>1. Чому українці й поляки не могли вирішити питання території? Відповідь обґрунтуйте.(Лесів)</p> <p>2. Якби ви були учасником революційних подій,то яку форму державності – автономію чи самостійність – підтримали б? Чому?(Видрак)</p> <p><u>Дошка</u></p> <p>1. Вправа «Невірна інформація». Прочитайте даний уривок та визначте у ньому невірну інформацію. (Атаманюк)</p>	<p><i>Логічна</i></p> <p><i>Логічна</i></p> <p><i>Логічна</i></p> <p><i>Логічна</i></p> <p><i>Логічна</i></p>

			<p>З ініціативи СБУ було створено національне адміністративне формування – легіон Українських січових стрільців.</p> <p>До січових стрільців вступила здебільшого інтелігенція – члени організацій «Просвіта», «Сокіл», «ГУР».</p> <p>Після складення присяги у Тернополі на початку січня 1914 р. легіон новобранців-добровольців УСС відбув у закарпатські села неподалік Чернівців. Тут стрілецькі сотні й курені реорганізували: легіон поділили на 5 сотень, які увійшли до складу чотирьох з половиною куренів. До кінця вересня останні підрозділи УСС відправилися на фронт.</p> <p>2. Вправа «Реконструктор» (Купчак)</p> <p>«..... війна завершилася Центральних держав.16 жовтня Року імператор Карл I Габсбург,заради порятунку,заявив про перетворення імперії на «.....» народів. За цих обставин рішучих заходів щодо національної державності почало вживати й українське населення</p> <p style="text-align: center;"><u>Карта (III)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> 1.Визначте терени Української держави, які були задекларовані Українською Національною Радою 19 жовтня 1918 р., вказуючи назви історичних земель України.(Ключ) 	<p style="text-align: center;"><i>Логічна</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Просторова</i></p>
3 хв	Етап мотивації	<p>- Робота з візуальними джерелами.</p> <p style="text-align: center;">Метод «Мікрофон»</p> <p>-Назвіть історичний термін,який об'єднує ці зображення . (<i>Листопадовий чин.</i>) / <i>логічна</i></p>		

		 <p>- Сьогодні ми дізнаємось про життя та діяльність Д.Вітовського,яку роль він відіграв у Листопадовому чині та з чиєї руки була створена УГА та курінь УСС. / інформаційна</p>		
<p>2 хв</p>	<p>Актуалізація опорних знань</p>		<p>1. Яку епоху ми зараз вивчаємо? (Головчук) 2. Які характерні риси цієї епохи? (Винник) 3. Вправа «Асоціативний куш» (всі учні) - З якими сотниками у вас асоціюється «УСС»?</p> 	<p>Хронологічна Логічна Логічна</p>
<p>20 хв</p>	<p>Етап вивчення нового матеріалу</p>	<p>1. - Дмитро Вітовський народився в листопаді 1887 року поблизу міста Галич в селі Медуха (сьогодні це село Дубовецької сільської громади Івано-Франківської області). / інформаційна</p>	<p>- З чим було пов'язане рішення батька щодо навчання Дмитра?(Гусак)</p>	<p>Логічна</p>

	<p>-Батько хотів дати Вітовському добу освіти. Він віддав його до сільської початкової школи, а згодом, у 1899 році - до Станіславівської польської гімназії. Обравши гімназію, батько визначив і напрям навчання сина - гуманітарний. Пізніше, після закінчення гімназії, у зв'язку з матеріальною скрутою сім'ї, батько змушений був віддати сина не до української Педагогічної чи Селянської бурси, а до бурси Св. Миколая, яка була під контролем русофілів. / <i>інформаційна</i></p> <p>- У 1905 році Д. Вітовський був змушений покинути Миколаївську бурсу через відверту ворожість до нього її московського керівництва. Відтоді він жив у Педагогічній бурсі, заробляючи на прожиття викладанням лекцій у платному гуртожитку. Підготовка до викладу лекційного матеріалу забирала багато часу, який старшокласник до цього витрачав на самоосвіту та громадську діяльність в рамках самоосвіти. / <i>інформаційна</i></p> <p>-Водночас, коли Дмитро приїжджав до Львова на навчання, він скористався можливістю відвідувати лекції з історії Європи українського історика Михайла Сергійовича Грушевського, майбутнього голови Центральної Ради Української Народної Республіки/ <i>інформаційна</i></p> <p>-Водночас, навчаючись у гімназії, Д. Вітовський розпочав свою кар'єру політичного діяча. Приблизно з 1906 року він все більше зближується з політичним осередком Української радикальної партії. Саме гасла цієї політичної сили, які апелювали до розвитку національно-культурного життя всього українства, його об'єднання та побудови власної соборної держави, повністю відповідали поглядам Д. Вітовського/ <i>інформаційна</i></p> <p>-Будучи студентом Львівського університету, Д. Вітовський також активно включався у громадсько-політичне життя краю. Навчаючись у Львові та працюючи в адвокатській конторі Ю. Партицького, він також працював у партійній структурі УРП, продовжував співпрацювати з читальнями «Просвіти» у Станіславівському повіті. / <i>інформаційна</i></p> <p>-Також, Дмитро активно займався розвитком та формуванням</p>	<p style="text-align: center;">«Штурм думок»</p> <ul style="list-style-type: none"> - Чому Вітовський покинув бурсу?(Ломака) - Як Дмитро заробляв на життя?(Мельник) - Коли почалася його політична кар'єра?(Мельничук) - Який вплив на нього мала Українська Радикальна партія?(Кобра) <p>-Робота з джерелом. «Пізньої осені чи ранньої зими, наприкінці 1906 року, до мене у Львові прийшов гімназист. Він сказав, що йде від організації українських гімназистів у Станіславі, просить революційної літератури і порад: в їхній організації виникла ідея аграрного терору, щоб напасти на польських політиків, щоб змусити їх поступитися вимогам українських народних мас. Цим студентом був Дмитро Вітовський» Запитання:Що цим спомином хоче сказати М.Лозинський? Чи бачить він у юному Дмитрові політичне майбутнє?(всі учні)</p>	<p style="text-align: center;"><i>Логічна</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Інформаційна</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Хронологічна</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Логічна</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Інформаційна</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Логічна</i></p>
--	---	--	--

нових відділів організації «Січ» по Станиславівському повіту. Варто зазначити, що це дуже вплинуло на формування світоглядних орієнтацій Дмитра на розвиток національної свідомості української сільської молоді загалом, в першу чергу через специфіку політичних просвітницьких заходів, масові виступи, різноманітні спортивні змагання тощо/ *інформаційна*

-6 серпня 1914 року ГУР звернулася до західно-українського населення із закликом вступати до лав УСС з метою «відірвати від російської імперії всю Україну...»До лав Легіону УСС з перших днів його заснування став й Д. Вітовський. Вітовський одразу почав активно працювати на новій посаді організаційної секції УБУ. Водночас підстаршину Д. Вітовського було обрано очільником першого львівського куреня УСС з моменту його створення, також він та став його комендантом. /

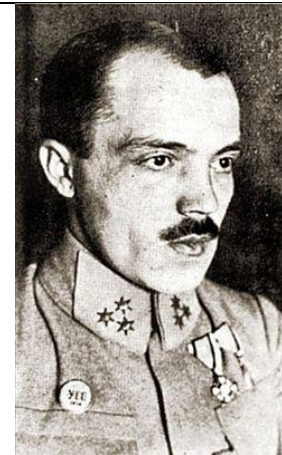
інформаційно-хронологічна

-вже восени розвідницькі двадцятки сотні Д. Вітовського змогли пробратись в глибокий тил противника, добросовісно виконували свої завдання. В жовтні 1914 року сотня Д. Вітовського мужньо обороняла гору Кобилу навіть тоді, коли її покинули регулярні австрійські сили. / *інформаційна*

- Взимку 1914–1915 років сотня Вітовського проявляла неабияку відвагу в ворожій розвідці. В результаті такої успішної служби, австрійське командування змушене було визнати заслуги Д. Вітовського і знову присвоїти йому старшинське звання сотника. / *інформаційна*

-18 жовтня УНР, апелюючи до того, що Комітет має очолити авторитетна людина з досвідом організаційної та військової діяльності, обрала Д. Вітовського на цю посаду. 24 жовтня 1918 року таємна нарада УСС доручила Д. Вітовському негайно переїхати до Львова і очолити новостворений Комітет. / *інформаційна*

- ЦВК змінили свою назву на Українську генеральну команду (УГК), яка очолила подальше постання. Штаб організації сформувався Народному Домі. О 8 годині вечора 31 жовтня 1918 р. Д. Вітовський розпочав свою нараду перед виступом, на якій в

-Хто це? Назвіть 5 фактів із життя цього історичного діяча.(всі учні)

-Робота з історичною карикатурою .*

-Яку подію зображено на карикатурі?(Горганюк)

Аксіологічна

Інформаційна

Логічна

	<p>черговий раз заявив, що чекати з повстанням більше не можна, перелічив головні об'єкти у Львові, які необхідно було захопити, призначив командирів загонів, та представив план зі встановлення контролю над всім містом. / <i>інформаційна</i></p> <p>-О 04:00 годині ранку 1 листопада 1918 року розпочався Листопадові Чин - збройний виступ українських військових формувань у Львові, що поклав початок національно-визвольній боротьби по всій Східній Галичині. о 07:00 ранку Д. Вітовський з'явився до голови УНР К. Левицького і доповів йому, що українське військо зайняло місто без пролиття крові і взагалі без жодних жертв і що створено всі підстави для того, щоб УНР перебрала владу у Львові. / <i>інформаційна</i></p> <p>- Важливим напрямом роботи Д. Вітовського на новій посаді стала допомога в організації урядових сил безпеки. 13 листопада спільно з К. Левицьким підписав розпорядок №1, в якому стверджено ліквідацію колишньої австрійської жандармерії. Водночас було доручено створювати українську жандармерію. / <i>інформаційна</i></p> <p>- Слід зазначити, що впродовж листопада 1918 – лютого 1919 років Вітовському вдалося сформувати основу Галицької Армії, яка була добре підготовлена та вмотивована національним орієнтуванням на об'єднання ЗУНР та УНР в одну українську державу, як і сам Вітовський. / <i>інформаційна</i></p> <p>-4 січня 1919 року Д. Вітовський видав спеціальний Універсал до Галицької армії, в якому оголосив про реалізацію ідеї соборності українських земель і закликав докласти максимум зусиль і старанності, для утвердження єдиної відроджуваної української держави. / <i>інформаційна</i></p> <p>- Однак ще більшу популярність Д. Вітовський здобув у цей період завдяки своїй дипломатичній діяльності, яка була надзвичайно важливою в тих обставинах - польсько-українська війна тривала, і на цьому тлі у Франції розпочалося формування та оснащення польської армії генерала Юзефа Галлера. / <i>інформаційна</i></p> <p>-За таких обставин українська держава була змушена зосередити</p>	<p>-Як дана карикатура відображає умови Версальського договору?(Демидюк)</p> <p>-Яка доля української делегації на конференції?(Кашпур)</p> <p>-Сформулюйте за текстом 4-5 запитань, які починаються словами Що? Хто? Де? Як? Коли?, і 1 запитання Чому?, по черзі дайте відповіді на них.(всі учні)</p> <p>-Які б риси характеру Д.Вітовського ви б назвали визначальними, видатними, чому? (Лесів)</p> <p>-Робота з відео матеріалом* https://www.youtube.com/watch?v=ZQFmD70hXH0&t=180s (всі учні)</p> <p>-Які висновки ви зробили після перегляду відео?</p> <p>-Про яку «авантюру» говориться у відео?</p> <p>-Робота з джерелом* «Велич окремих українських громадсько-політичних та військових діячів минулого століття має бути максимально популяризована, адже в нашій історії є чимало прикладів терористичної боротьби окупантів проти українських видатних діячів</p>	<p><i>Логічна</i></p> <p><i>Логічна</i></p> <p><i>Логічно-хронологічна</i></p> <p><i>Логічна</i></p> <p><i>Інформаційна</i></p> <p><i>Логічна</i> <i>Логічна</i></p> <p><i>Інформаційна</i></p>
--	---	---	---

		<p>всі свої зусилля на дипломатії і якщо не просити у країн Антанти матеріально-технічної підтримки, то принаймні забезпечити морально-політичні гарантії. / <i>інформаційна</i></p> <p>-17 квітня 1919 року делегація у складі заступника державного секретаря закордонних справ Михайла Лозинського, члена Ради УНР Дмитра Вітовського та Кульчицького була відправлена на Паризьку мирну конференцію з цими завданнями. / <i>інформаційна</i></p> <p>- Дмитро Вітовський трагічно загинув у молодому віці. Попри дипломатичний провал на Паризькій мирній конференції, він вирішив повернутися до керівництва УНР і ЗОУНР, щоб особисто доповісти їм, не довіряючи інформації, яку передавали В. Панейко і С. Томашівський. Приїздом в Україну хотів допомогти виснаженим частинам Галицької армії, які змушені були перейти річку Збруч, відступаючи від поляків. Керівники української дипломатичної делегації запропонували Д. Вітовському маршрут через Румунію. / <i>інформаційна</i></p> <p>Повертатися вирішив літаком, зафрахтованим у Німеччині. 4 серпня 1919 року він разом зі своїм помічником і соратником Юрієм Чучманом завантажив на борт літака в Бреслау (нині польський Вроцлав) надруковані для Директорії грошові знаки і вилетів у напрямку Кам'янця-Подільського, де в той час перебувало керівництво УНР. Близько 9 ранку над Ратибором літак вибухнув у повітрі за нез'ясованих обставин. Всі люди, які перебували на борту, загинули/ <i>інформаційна</i></p> <p>-Вітовський був похований разом з Я. Чучманом у Берліні 14 серпня 1919 року на Гугенотському цвинтарі. Через дев'ять років, 25 серпня 1928 року, його останки були перепоховані на цвинтарі Святої Гедвіги-Фрідгоф на Лізенштрассе. / <i>інформаційна</i></p>	<p><i>XX століття. Прикладами є вбивства М. Міхновського, С. Бандери, Є. Коновальця, С. Петлюри, а також вбивство полковника Дмитра Вітовського»</i></p> <p>-Що цими рядками хотів сказати Я.Головацький?(Атаманюк)</p> <p>-Чи є докази,що це було саме вбивство?(Головчук)</p> <p>-Чи достатньо це питання вивчене у наш час?(Купчак)</p> <p style="text-align: center;">Вправа «Подорож у часі» Встановіть хронологічні події із життя Д.Вітовського у хронологічній послідовності (всі учні)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Перебував у в'язниці за політичну діяльність. 2. Організація Листопадового чину. 3. Сотник УСС. 4. Член делегації на мирній конференції в Парижі. 5. Призначений на посаду коменданта здобутого у боях княжого Галича. 	<p style="text-align: center;"><i>Логічна</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Логічна</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Інформаційна</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Хронологічна</i></p>
5 хв	Систематизація і узагальнення опорних		<p style="text-align: center;">Вправа «Завірюха»</p> <p>1 – й учень класу називає відомий йому термін чи дату з даної теми , 2 – й повторює і говорить свій термін , 3 – й називає вже три терміни і т.д.</p>	<p style="text-align: center;"><i>хронологічно-логічна</i></p>

	знань		Гра «Поділись думками» -Чи може життєпис історичного діяча (на прикладі Д.Вітовського) чогось навчити,спонукати до роздумів сучасного десятикласника? Відповідь обґрунтуйте.	<i>Аксіологічна</i>
3 хв	Підсумки уроку	-Дмитро Вітовський був видатним військово-політичним діячем свого часу. Під час своєї життєдіяльності він зміг реалізуватись як успішний військовий та державотворець. Сформовані в ньому ще з юнацьких часів почуття патріотизму та української національної самоусвідомленості спонукали його до активної військової, просвітницької та політичної діяльності на благо українського народу та української державності/ <i>інформаційна</i> - Зокрема, відзначаються його досягнення, серед яких: формування куреня УСС, відмова присягати на вірність Австрії, внесок у розвиток освіти на Волині, організація Листопадового Чину, протистояння російській армії, активна громадянська позиція тощо. Важливо також, що Дмитро Вітовський був одним з перших членів уряду, який запропонував негайний військовий союз з Наддніпрянщиною. / <i>інформаційна</i> - Таким чином, помітним є те, що Дмитро Вітовський був не лише талановитим військовим, але й талановитим політиком, державником та захисником української національної ідеї. / <i>інформаційна</i>		
2 хв	Домашнє завдання		- Складіть інтелект карту по діяльності Д.Вітовського. - Складіть історичний портрет Вітовського за такою схемою:	<i>Інформаційна</i>

			<p>№10 Схеми характеристики історичної особи (складання історичного портрету)</p> <p>☞ <i>Історичні умови</i>, виклики та вплив оточуючого суспільного середовища на формування особистості історичної постаті.</p> <p>☞ <i>Особистісні якості</i> історичного діяча та умови їх становлення та формування.</p> <p>☞ <i>Характеристика діяльності особи:</i></p> <ul style="list-style-type: none">- Цілі діяльності та можливості їх досягнення.- Якими засобами та шляхами досягається поставлена мета.- Основні результати діяльності історичної особи для регіону, країни чи світу.- У чому значення діяльності цієї особистості. <p>Якє <i>Више ставлення</i> до цієї особи як людини та як історичного діяча?</p>	
--	--	--	---	--